

*MASTER
NEGATIVE
NO. 91-80441-2*

MICROFILMED 1992

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES/NEW YORK

as part of the
"Foundations of Western Civilization Preservation Project"

Funded by the
NATIONAL ENDOWMENT FOR THE HUMANITIES

Reproductions may not be made without permission from
Columbia University Library

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright law of the United States -- Title 17, United States Code -- concerns the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material...

Columbia University Library reserves the right to refuse to accept a copy order if, in its judgement, fulfillment of the order would involve violation of the copyright law.

AUTHOR: RODIGAST,
JOHANNES ADAMUS

TITLE: DISPUTATIO
THEOLOGICA

PLACE: HALAE MAGDEB.

DATE: 1712

Master Negative #

91-80441-2

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

170
R61 Rodigast, Johannes Adamus
Disputatio theologica moralis de virtute qua-
tenus una existit...
Halae Magdeb 1712 Sq D [4] + 75 p
Academic dissertation at Magdeburg university;
J J Breithaupt praeses

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 10x
IMAGE PLACEMENT: IA IIA IB IIB
DATE FILMED: 8/21/92 INITIALS F.C.
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

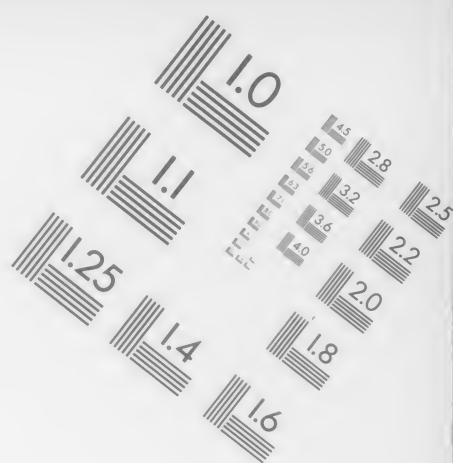
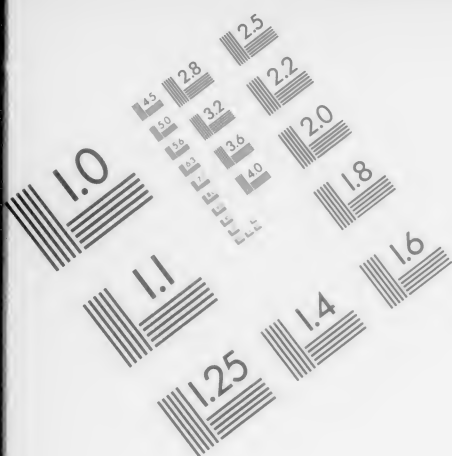

AIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910

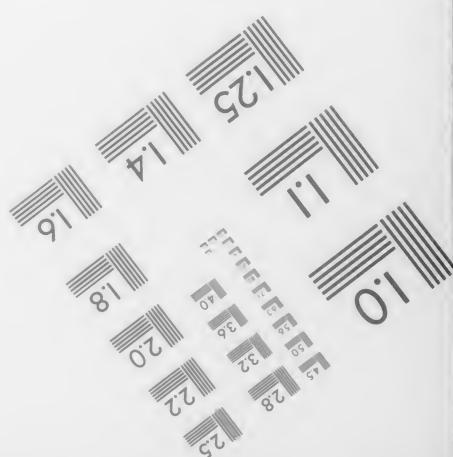
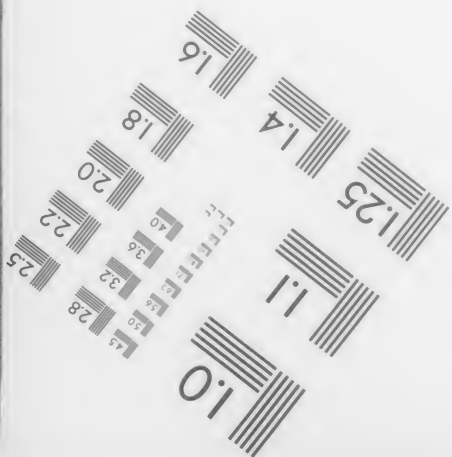
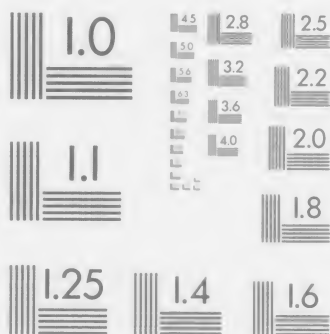
301/587-8202

Centimeter

Inches

MANUFACTURED TO AIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

170

RC1

Columbia University
in the City of New York

Library

DISPUTATIO THEOLOGICA
MORALIS
DE
VIRTUTE
QUATENUS UNA
EXISTIT.

Quam
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DN. FRIDERICO WILHELMO
PRINCIPE PRUSSIAE, MARCHIONE BRANDENBURG. ET RELIQUA; DUCATUS
MAGDEBURGICI GUBERNATORE;

Præsides
D. JOACH. JUSTO BREITHAUP

Abbate Bergensi Magdeburgio,
R. Confist. & Theol. Fac. Sen. Gen. Superint.
Direct. Sem. Theol. & Sacc. Hildersleb.

Die 1. Jul. MDCCXII.

defendet publicè Respondens
JOHANNES ADAMUS RODIGAST,
Berlinensis Marchicus.

HALÆ MAGDEB. Litteris ORPHANO TROPHEI.

8. 11. 5. 7 May 17

[Faint, mirrored text from the reverse side of the page, including words like 'VIRI' and 'GOTT']

VIRO
Prænobilissimo ac Consultissimo;

DOMINO

**JOHANNI CHRISTIANO
TIEFFENBACH,**

Potentissimi Prussorum Regis Consiliario
Camerae Aulicae gravissimo, Canonico
Capituli Herfordiensis, Judicii Criminalis Secreta-
rio, & Templorum Berolinensium Cura-
tori spectatissimo :

VIRO

Maximè Venerabili & Amplissimo;

DOMINO

**CONRADO GODOFRE-
DO BLANCKEN-
BERGIO,**

Theologo meritissimo, Præposito ac Pa-
stori Ecclesiae Berolinensis Primario, Inspectori
ejusdem & vicinarum atque Gymnasii
vigilantissimo :

VI-

VIRO

Nobilissimo ac Consultissimo,
DOMINO

JOHANNI GEORGIO
KOENIGSDORF,

Supremi Appellationum Judicii & Came-
ræ Regiæ Advocato Ordinario meritissimo;
Totique unà laudatissimæ Familiæ
SIMONIANÆ:

PATRONIS, FAUTORIBUS
atque
EVERGETIS SUIS

demissè colendis

D. D. D.

JOHANNES ADAMUS RODIGAST,
Berlinensis Marchicus.

In nomine CHRISTI JESU,
qui à DEO factus nobis Sapientia, & Justitia, &
Sanctificatio, & Redemptio: 1. Cor. I, 30.
Domini ac Dei nostri!

DE

VIRTUTE,
quatenus UNA existit.

CAP. I.

VIRTUTIS UNITAS CON-
SIDERATUR EX THEOLOGIA
REVELATA.

CONSPECTUS.

APH. I. Definitio veræ virtutis. II. Virtutem ex natura sua
esse unam. III. Divisio virtutis. IV. Divisionem ejus
non obstat Definitioni, aut Synonymiæ. V. Numerum
ternarium in virtutibus dividendis Scripturæ ductu præ-
valere. VI. Confirmatur idem: & reducitur in unitatem.
VII. Virtutis naturam in ipsa divisione imitari naturam
DEI simplicissimam.

A

APHO-

APHORISMUS I.

Virtutem veram definimus, quòd supernaturalis facultas cordis fit, juxta agnitionem veritatis, quæ in JESU CHRISTO est, ipso exercitio renovandæ *Fidei*, efficacis per *Charitatem*, ita potens facta ac confirmata, ut divino Spiritu se vividam assiduè exferat, tanquam *regula* omnium passionum, notionum, & affectionum animi, actionumque universalium; ad discernendum repudiandumque arbitrium humanum, & quamlibet mentem voluntatemque DEI optimam, eligendam fortiter atque præstandam; ut evitemus id, quod verè fuerit malum, & bono illo fruamur, quò melius non est.

NOTA (1) Definitionem Virtutis desideranti brevior, hoc est, generalior, damus cum AUGUSTINO *de Civitate Dei* lib. XV. c. XXII. brevem istam & veram: quòd Virtus *ordo amoris* fit, seu, amor verè ordinatus. Vel hanc: Virtus, est regula, ex Fide ac Charitate constans, intra conscientiam, divini verbi normâ & spiritu excitata, quotidianoque usu firmata, & passiones & actiones dirigens juxta DEUM ad DEUM. *Regulam* postulamus verè vivam: ut animus humanus vividè sit *traditus* (συγκειραμένῃ) Hebr. IV, 2. *admissus fidei*, ut SEBAST. SCHMID. *fide contempteratus*,
ut

ut BEZA) *in typum doctrine*, cui ex corde obediendum. Rom. VI, 17. Principia agendi interiora requirunt *Formam*, seu normam certam, qua dirigantur; non modò *naturalem*, quæ esset *mortua*, relicta suis viribus naturalibus, vitâ verâ destitutis: sed, *formam supernaturalem*, quam Spiritus S. speciali gratiâ per & juxta Dei verbum excitârit ac firmârit. Regula enim, illis imponenda, censerî debet ex *Fine*; qui *proximus*, est *spes viva*. 1. Pet. I, 3. Conf. N. 4. & inf. C. III. Part. V. §. 7.

Status virtutis, optimè animadvertendus, proponitur Regi ASÆ: 2. Chron. XVI, 9. IEHOVAH est, *cujus oculi sunt discurrentes per omnem terram, ad confirmandum SE cum iis, quorum cor perfectum est erga Ipsum*. Efficaciter LUTHERUS: *Des Herrn Augen schawen alle Land, daß Er stärke die, so von gantzem Hertzen an Ihm sind*.

(2) *Facultas supernaturalis*, consistens in *viribus spiritualibus*, in se spectata, non est *virtus sensu morali* Theologico, sed virtutis semina atque initia subministrat. Debet enim accedere, tum *applicatio* animi renati ad res obeundas, secundum voluntatem DEI, patet factam Evangelio; tum *exercitatio*, per renovationem mentis quotidianam: Act. XXIV, 16. Hebr. V, 14. 2. Cor. IV, 16. Rom. XII, 2. tum verò *justa mensura*, ibid. v. 3. 2. Tim. I, 7. ut omnia fiant *ἀριβώς, νομίμως*, Eph. V, 15. 2. Tim. II, 5. & denique *firmitas*: Hebr. XIII, 9. Eph. III, 16, 17. Coloss. I, 11. *ὑπόστασις*, Hebr. III, 6. 14. quæ c. XI, 1. opponitur *ὑποστολή* c. X, 39. *duransque* efficacitas in utramque partem. Phil. IV, 11, 12, 13. Hæc virtus dicitur *Fructus Spiritus* Gal V, 22. Eph. V, 9. estque opus internum, medium inter ipsas *vires collatas*, velut scaturiginem suam, & *officia*, tanquam ipsius effectus.

(3) *Charitas*, per quam *Fides* operatur efficaciter,

consideranda est triplici modo: (1) ut *charitas Dei*, *effusa in cordibus per Spiritum S.*; atque ita sentitur *passive*, estque fons donorum gratiæ sanctificantis omnium. Rom. V, 5. pariter *amor Christi* Rom. VIII, 35. 39. 2. Cor. V, 14, 15. Eph. III, 20. conf. Joh. XV, 9. &c. (2) ut *charitas hominis erga Deum*, quæ ex prioris sensu accenditur, & se exferit *active*, estque omnium virtutum mater. 1. Joh. IV, 19. Jos. XXIII, 11. Joh. V, 42. XXI, 15. 2. Theff. III, 5. pariter *amor Christi* 2. Cor. V, 15. (3) ut *charitas hominis erga homines*, fructus prioris utriusque: Joh. XV, 12. 1. Joh. IV, 11, 12. 20, 21. qua mente dictum Christi Gal. V, 6. applicatur in *contextu* v. 13, 14, 15. (4) *Passiones, notiones & affectiones animi, actionesque internæ, sunt agendi principia, indigentia, normæ internæ superioris*, ut notavimus N. 1. qua ipsorum pravitas cohibeatur, & vita fidei provehatur ad recte agendum. Quæ quidem regula potissimum est *χαρισια σωφροσυµς*, moderationis; *sanitatis animi*, BEZ. *sobrietatis*, SCHMID. 2. Tim. I, 6, 7. Rom. XII, 3. II, 13. Gal. V, 25. B. KOEPEL. *Dial. de Templo Salom.* p. 139. *Spiritus moderationis ac prudentiæ, qui nos modestos & prudentes reddit. Spiritus S. excitat & auget in corde amorem filialem, & eundem quoque prudenter moderatur.* Et p. 140. *Non tantum Spiritus σωφροσυνης, qui sanæ mentis & prudens est; sed & σωφροσυµς, qui prudentes facit. Tirones sibi ipsis nondum consulere possunt, ideo egent manu ductoribus. Proficiunt possunt jam sibi quodammodo consulere. Seniores possunt & sibi & aliis consulere.* Eadem regula, ex radice, est *pax Dei*. Col. III, 15. Philipp. IV, 7. Conf. inf. C. III, part. V. §. 7.

(5) Ut opus *Renovationis* in partibus suis, sic & effectus ejus, seu finis proximus, est duplex: *privativus, & positivus*. Neque aliter se habet virtutis actiosa indoles,

doles, tanquam fidelissimum renovationis exercitium, armatura illa spiritualis 1. Pet. IV, 1, 2. Philipp. I, 10. Rom. XII, 2. Eph. IV, 20, 21, 22, 23, 24. Coloss. III, 5. 8. 10.

(6) *Definitum, virtus vera*: ut peccatis, præsertim iis, quæ nominibus molliri solent, (sicuti PLATO in *Alcibiade II.* scribit, *magnanimitatem*, honestissimum esse ex omnibus nominibus, quibus significetur *insipientia*) larvam virtutis detrahamus,

ne lateat vitium proximitate boni, nec laudibus, merè humanis, color Christiani officii appingi possit. Omni etenim modo fugiendum est, ne in eo, quod bonum, vel malum, à veritate aberremus: secundum Jes. V, 20. *Va, qui dicitis malum bonum, & bonum malum; ponendo tenebras lucem, & lucem tenebras; ponendo amarum in dulce, & dulce in amarum.*

AUGUSTINUS *de Civit. Dei* L. V. c. XII. *Non est vera virtus, nisi quæ ad eum finem tendit, ubi est bonum hominis, quo melius non est.* Et c. XIX. *Constet inter omnes veraciter pios, neminem sine vera pietate, id est, veri Dei vero cultu, veram posse habere virtutem: nec eam veram esse, quando gloriæ servit humanæ.* Item: *Tales autem homines virtutes suas, quantascunque in hac vita possunt habere, non tribuunt nisi gratia Dei, qui eas volentibus, credentibus, petentibusque dederit; simulque intelligunt, quantum sibi desit ad perfectionem justitiæ; qualis est in illorum sanctorum angelorum societate, cui se nituntur aptare.* *Quantumlibet autem laudetur atque predicetur virtus, quæ sine pietate servit hominum gloriæ; nequaquam sanctorum exiguis initiis comparanda est, quorum spes posita est in gratia & misericordia veri Dei.*

APHORISMUS II.

UNA est virtus, eo ipso, quod à DEO uno est, tanquam *natura divina*, seu indoles:

2 Pet. I, 4. eadèmq̄ in DEUM unicè tendit ac cuncta dirigit, tanquam pura *simplicitas* cordis ac mentis. 2. Cor. I, 12. IX, 11. XI, 23. Eph. VI, 5. Col. III, 22. Quum verò virtus in animo non possit non esse efficax, ipsa gignitur & efficitur veluti *ignis* Luc. XXIV, 32. à Spiritu S. tanquam *Spiritu* potentia, charitatis, moderationis 2. Tim. I, 6, 7. per Dei verbum, ut *semen* regenerationis incorruptibile. 1. Pet. I, 23. Jac. I, 18. Ita virtus vera ex sua origine fit una; fructus ejusdem *Spiritus fidei*, quo Fideles Veteris Novique Testamenti DOMINO placuere: 2. Cor. IV, 13. spiritus ex DEO, unus cum CHRISTO spiritus, *mens* Christi. Joh. III, 6. 1. Cor. II, 12. 16. c. VI, 17. 1 Joh. V, 20. *affectus* iste simplex, qui in Christo inerat, inque ipsius membris singulis subsistit unus idèmq̄, ac communis omnibus. Philipp. I, 27. II, 2. 5. *zelus* bonorum operum. Tit. II, 14. Atque ita virtus in se est, manetque semper, indivisa. UNUM EST NECESSARIUM. Luc. X, 42.

NOTA (1) 2. Pet. I, 3. & 5. ἀρετή, *Virtus*, Numero *Singulari*, tum de DEO, tum de homine, adhibetur, *emphasin* magnam utrobique connotans. In verba prioris loci, διὰ δόξης ἢ ἀρετῆς, per gloriam & virtutem, sic commentatur GLASSIUS *Philol. S. Tr. I. Can. VI. b. e. per glo-*

*gloriosam virtutem seu potentiam. Est enim ἀρετὴ in Deo idem, ἀρετὴ δόξαις, ut Hesychius ait. Et ita Zachar. VI, 13. pro Hebræo הוֹרֵר usurpatur, ut & alibi. Vide etiam 1. Pet. II, 9. Scite quidem, atque ad vim copulae exponendam satis accommodatè: atramen præterea duo illa vocabula, *Gloria* & *Virtus*, amplius quiddam præ se ferunt. Plenius in *Glossa Compend.* FLACIUS: Per gloriam & virtutem dicit nos vocatos: ubi in voce *Gloria*, justificationem & adoptionem; in vocabulo autem *Virtutis*, ipsam sanctificationem aut renovationem accipe. Vel potius intellige, nos vocatos esse per gloriam & virtutem Christi, de quibus agit infra. v. 16, 17. Nam ut est Job. I, 17. Pater replevit Filium gloria & potentia (gratia & veritate v. 14. 17.) quibus converteret servaretque homines; & ex qua plenitudine nos omnes accepimus. Sanè, ut *Gloria* omnem potentiam ac sapientiæ divinæ fontem complexumque significat, ita *Virtus Dei* illam determinat *moralis sensu* ad voluntatem, plenam gratiæ & veritatis erga nos. Cui etiam sententiæ respondet, quod altera ex parte attribuitur *vocatis* v. 5. qui debeant *subministrare in ipsa fide sua ipsam virtutem*. Ecce! sicuti Deus Opt. Max. in *gloria* sua nobis suam patefecit *virtutem*, id est, inenarrabilem sapientissimæ potentia bonitatem, & reliquas virtutis proprietates quaslibet: sic infinitæ isti *gloria* occurrere jubetur *fides* nostra, ac recipere & potentiam & virtutem Patris Cœlestis, ut concipiat pariaturque in nobis, effusi in corda nostra divini amoris igne inflammatis, virtutem similem; nosque hanc præstemus *intellectu* ἰσχύου (facultatem *spiritualiter discernendi*, quæ discrepant, quæque rem circumstant, ratione habita *modi, personarum, loci, temporis* &c. 1. Cor. II, 14. Phil. I, 10.) & voluntate ἐγκράτειαν, robur spiritus in abstinendo.*

(2) Antecedentibus *Petrinis* duobus in locis virtus con-

consideratur à priori, quatenus in Deo (secundum nostrum concipiendi modum) ex gloria, in hominibus ex fide, ortum habet: ideoque, quum hoc ipso una in se subsistat, ponitur in *singulari* integerrimè. In *plurali* autem 1. Pet. II, 9. mandatur, ut Dei virtutes prædicentur à nobis; quoniam nos eas spectamus plerumque à posteriori, ut multæ animadvertuntur in effectibus. Similiter Philipp. IV, 8. inter alias distributionis species, dicitur; *si qua virtus*. PAULUS enim significat, quomodoque; ratio virtutis se præbeat conspiciendam, de ipsa cogitandum omninò esse; ut exploremus semper eam, quæ apud nos residet, ne nostra suo fructu excidat ullo modo. Conf. infr. C. III. Part. V. §. 5.

(3) JACOB. II, 10, 11. *Quisquis totam legem servaverit, offenderit autem in uno, omnium reus tenetur. Nam, qui dixit, ne mœcheris; dixit etiam, ne occidas. Quodsi non fueris mœchatus, occideris autem; factus es transgressor legis. Lex verò spiritualis est: Rom. VII, 14. h. e. spiritualis naturæ, adeoque requirens spiritum CHRISTI JESU, c. VIII, 6. 9. cui cum in aliqua legis parte pertinaciter resistitur, opus virtutis cum ipso tollitur in universum. Conf. B. SPENERI Paraphrasis in Rom. VII, 14. FLACII Glossa, in Jacobum: quia unus & idem est omnium preceptorum legislator, & corpus legis est individuum; & quidem ex ipsa individua spiritus seu vitæ spiritualis indole, quæ ad legem præstandam necessaria est. Quemadmodum enim multæ sunt potentia, ad patiendum & agendum, sese exferentes in homine, sed ipsa vita naturalis una: sic de virtute sentiendum tantò magis, quantò simplicior est vita spiritualis, quàm naturalis. Nam virtus nihil est aliud, quàm interior spiritualis vita Fidei, expedita ad omne opus bonum.*

HIERONYMUS in Esaiam c. XVI, 20. *Quomodo*
citbara

citbara non emittit vocalem sonum atque compositum, si saltem una chorda rupta fuerit; sic spiritualis venter Propheta, si una in eo virtutum chorda defuerit, non poterit melos dulce resonare, nec ad latericium murum cunctis clamare visceribus. Philosophorum quoque sententia est, herere sibi virtutes; & Apostoli JACOBI: cui una defuerit, huic omnes deesse virtutes. In cap. LVI, 1. Huic, quod dicitur: Custodite iudicium, & facite iustitiam; illud simile est: Beati, qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore: ut iusti, quod iustum est, persequantur. Quanquam in nomine iustitie omnis mihi videatur significari locus: quòd, qui unam iustitiam fecerit, cunctas virtutes implese dicatur: quæ invicem se sequuntur, & sibi herent; ita ut, qui unam habuerit, omnes habeat, & qui una caruerit, cunctis careat. Tale quid & quartus decimus Psalmus sonat: Qui ambulat immaculatus, & operatur iustitiam. Et alibi scriptum est: Iustitiam discite, qui habitatis super terram. Quod autem Salvator, qui factus est nobis iustitia, & sanctitas, & redemptio, ipse sit misericordia Dei, sanctorum verba testantur: Et misit Deus misericordiam suam & veritatem suam. Conf. id. in Ezech. c. I, 11. & Epist. XXVI. ad Pammach.

APHORISMUS III.

Divisio Virtutis generalior instituitur optimè tum à *subjecto*, in cas, quæ *Intellectus*, & quæ *Voluntatis* sunt; tum à *relatione* ipsarum mutua, in *Dirigentes* atq; *Directas*. Utraque partitio reapse una est. Intellectuales, seu Dirigentes, præcipuæ: spiritualis *Sapientia* & *Prudentia*. Hof. XIV, 10. Col. I, 9. Dire-

Etæ, ad Voluntatem spectantes, præcipuæ: *Sanctitas & Iustitia*. Luc. I, 75. Nexus utrarumque tam necessarius reperitur, ut neutra sine alteris veræ virtutes queant esse. Quod quidem utrinque naturæ interioris unitatem arguit. Nec verò dirigentes, scilicet per intellectum, ut tales, habendæ minùs practicæ, quàm quæ diriguntur, & proficiscuntur à voluntate: nam tota indoles illarum, quoad *formæ supernaturales* sunt, in spiritu ac veritate connititur ad *bonum*; &, iis non dirigentibus, harum *bonitas*, & vita, seu efficacia spiritualis, nulla est. Propterea CHRISTUS proprietatem Virtutis geminam sic conjungit, ut requirat *Fidelitatem* atque *Prudentiam*: Matth. XXIV, 45. Luc. XII, 42. *Beatum prædicans servum, quem DOMINUS veniens invenerit ita facientem*. En! una virtus, agnoscenda è duobus effectibus; quemadmodum, ex calore & splendore, sol unus.

NOTA (1) Distinctio, petita ab intellectu & voluntate, non est *realis intrinsecè*, nec *adequata* ullo modo; sed, distinctio *rationis inadequata*, cujus ratio *formalis* tantum in respectu potiore hujus, quàm illius *subjecti*, intellectus aut voluntatis, invenitur.

(2) Quæ

(2) Quæ voluntatis sunt, dici solent virtutes *Morales*; sed, non sine incommodo: videntur enim dictione hac omnem *moralitatem* abrogare *intellectualibus*; quæ tamen spirituali in *praxi* non modò vindicant sibi τὸ κρείον, ut in *naturalibus*, sed *spiritum fidei*, certè *practicum*, etiam præ reliquis expediunt, gemino hoc jure suo *directrices* dictæ. Ipsæ autem intellectus efficacitates, vel *naturales*, vel *supernaturales*, cum nondum *actu completo* ad finem *practicum* adspirant, nempe ad Dei cultum, non præcisè hic appellandæ sunt virtutes: neque enim de virtutibus *physicè* agimus, verum *moraliter*. Quantopere contra virtus intellectualis sit *moralis* seu *practica*, vi vocis ac rei; elucet ex *Petrino* ordine, 2. Pet. I, 5. ubi cognitio (γνώσις) haud ponitur ante virtutem, ἀρετήν, ast maturitatem demum suam, qua dignè exerceri atque exhiberi possit, ἐν τῇ ἀρετῇ fortiri indicatur. Conf. Aphor. sequ. Nota I. & inf. C. II. Aph. IV. N. 5.

APHORISMUS IV.

Quando unica est Virtus, cujus functio atque exercitatio versatur in ordinandis secundum voluntatem Dei officiis patiendi, sentiendi, atque agendi, ut ne perfruitio veri & summi boni impediatur, nedum tollatur; hæc autem *formalis ratio* non videtur æqualiter posse attribui & dirigentibus & directis virtutibus, siquidem ab iis magis, quàm his, opera bona, ut bona, originem ducunt; nec tamen vel *inæqualiter* ita utrisq; assignari potest, quin eadem in omnibus

resideat habitus *supernaturalis indoles*, quippe quæ per utrasque exferit se totam, & eatenus æqualem, ut saltem utrinque opus ad finem accommodatè fiat, licet modus influendi sit diversus: superest, ut, quemadmodum incessus viventis hominis animæ acceptus refertur, quicquid inæqualitatis sit in officiis oculorum & pedum; sic etiam instauratæ spiritus virtuti prorsus tribuatur, si quid sancto intellectus & voluntatis consortio, quo virtus constat, præstitum fuerit. Quocirca fit sine fundamento, si metuamus, ne veræ virtutis definitio non tam λόγον τῆς ἁγίας, quam σκιαγραφίαν modò repræsentet: quandoquidem virtutes omnes sunt ἁγία unum, & divisio earum nulla est *realis*, neque æqualiter, neque inæqualiter. Hinc illa mirifica *Synonymia*, ut tota eademque virtus in Sacris diversè nominetur: nunc ex parte *intellectus*, *Lucis ardor*, ut in Johanne Baptista Joh. V, 35. *Agnitio* Jerem. IX, 23, 24. Joh. XVII, 3. *Sapientia* 2. Paral. I, 10, 11, 12. Job. XXII, 12-28. XXXVIII, 36. &c. Proverb. II &c. Eccl. II &c. Sap. V. VII. VIII. IX. Bar. III. *Intelligentia*. Pf. XLIX, 21. &c. *Prudentia*, vel *simpliciter*, vel *cum apposito*, prudenten-

dentia *justorum*, ut Luc. I, 17. nunc ex parte *voluntatis*, *Vita in Spiritu*, quam sequitur ambulatio in Spiritu. Gal. V, 25. *Sanctitas* Pf. XCIII, 5. Hebr. IX, 8. *Justitia* Pf. XI, 8. XLV, 8. &c. *Timor Domini* Pf. XIX, 10. CXI, 10. Job. XXVIII, 28. Sir. I, 16. *Charitas* Hof. VI, 6. Rom. XIII, 10. *Obedientia*, vel *simpliciter*, vel *cum apposito*, obedientia *fidei*. Rom. I, 5. XVI, 26. *Christi* 2. Cor. X, 5. *veritatis* 1. Pet. I, 22. nunc ratione utriusque, *Fides*, *Veritas*, vel *simpliciter*, vel *cum apposito* &c.

NOTA (1) APOLOGIA Aug. Confess. de Dilect. & Implet. Legis p. 125. Sicut terrores peccati & mortis, non sunt tantum cogitationes intellectus, sed etiam horribiles motus voluntatis, fugientis judicium Dei: Ita fides est non tantum notitia in intellectu, sed etiam fiducia in voluntate; hoc est, est, velle & accipere hoc, quod in promissione offertur, videlicet reconciliationem & remissionem peccatorum. Sic utitur nomine Fidei Scriptura &c. Quibus respondet Apologia Sophistæ, cavillanti: Justitiam in voluntate esse, quare non possit tribui fidei, quæ in intellectu est. HUTTERUS Locc. Theol. p. 466. Certè in Scholis etiam Philosophorum extra dubitationis aleam est positum, motus potentiarum animæ, mentis scilicet & voluntatis, sibi mutuo correspondere, ut, qualis est assensio & notitia in mente, tales etiam motus ipsa voluntas concipiat. Porro, apud Doctores Scholasticos, Bonaven-

venturam cumprimis, jam pridem obtinuit hæc regula: Nullum est inconveniens; unum habitum ponere & in ratione & in voluntate: præsertim cum hoc loco mens, sive INTELLECTUS, NON MERE THEORICUS, SED PRACTICUS INTELLIGATUR, QUATENUS NIMIRUM ILLE JAM PARTI APPETITIVÆ JUNGITUR. Tandem Scriptura ipsa cordi non modò tribuit fiduciam, sed & notitiam, quæ propriè ad intellectum pertinet, ut Psal. 119, 11. *Recondit sanctus hæc verba in Corde suo. Luc. 24, 25. Tardi corde ad credendum.* Et ante hæc: Rom. X, 10. *Corde creditur ad justitiam. Ergò Fidei justificantis subjectum, sive sedes, non est cerebrum aut intellectus tantum, sed & Cor sive Voluntas. Corde enim, inquit Apostolus, non intellectu creditur ad justitiam: propterea quòd in intellectu potest esse præclara notitia, præclarus assensus; sed non, ad justitiam, nisi adsit fides cordis, hoc est, fiducia.* Item paulò antè, ad illud: *Notitia est quiddam distinctum à fide. 1. Cor. 13, 2. E. Fides non est notitia. Definitiones omnes constant Genere: quod, in se consideratum, est aliquid distinctum à suo definito: ut, Animal est quiddam distinctum ab Homine: Ergòne Homo non erit Animal? Sic Habitus est aliquid distinctum à Liberalitate, & reliquis virtutibus: Ergòne virtutes non erunt Habitus? Capite sexto ad Romanos Apostolus fidem nominat γνῶσις, scientiam, & λογισμὸν, ratiocinationem v. 6. 9. 11. Sic Fidei Abrahami & in genere omnium credentium expressè adsignat scientiam, & quidem non frigidam aliquam sive superficialiam: sed certam & immotam, quæ cum πλῆροφροσύνη sit conjuncta, ut Rom. 4, 21. plenè sciebat, Et Rom. 8, 28. Scimus, quòd diligentibus Deum. Rom. 14, 14. Scio, & confido in Domino. 2. Cor. 5, 1. Scimus, quòd edificium ex Deo habemus. Conf. antec. Aph. III. N. 2. & inf. C. II. Aph. IV. N. 5.*

Nos verò animadvertimus, ex eodem fundamento discuti omnem nebulam, si fortè alicui mirum & quasi incongruum videatur, quòd tam variis laudetur

nominibus, sumtis à mente vel appetitu, virtus spiritalis. Neque enim usquam sine causa id factum, sed tractato argumento ut convenit. Conf. APH. VI. N. 2. infra.

(2) Quid verò mirum, id fieri in apotelesmate, quod redundat ex merito CHRISTI applicato; quum idem fiat in apotelesmatibus, quæ tendunt ad meritum à CHRISTO acquirendum? Quia enim apotelesmata sunt effectus, qui è diversis principiis profluunt, ab utroque appellantur, rei naturâ non invitâ, sed duce. Obedientia Filii Dei erat passio, erat satisfactio. Virtus fidelium est humilitas, est magnanimitas: Jac. 1, 9, 10. est agnitio, estque appetitio. CHRISTUS a DEO factus nobis Sapientia, & Justitia, & Sanctificatio, & Redemptio. 1. Cor. 1, 30. Quin etiam, ut divina Filii Dei virtus, sicut Cyprianus inquit, velut bamus quidam erat, habitu humane carnis obiectus, ut a serpente Leviathan devoratus, per illam passionis & mortis sue infirmitatem, caperet & superaret fortem illum armatum: CHEMNIT. de duabus Naturis in Christo c. XVII. sic eadem virtus producit in Christi membris virtutem fidei, quæ & sapientiæ & justitiæ nomen meretur, & ipsum Satanam fallit divinis atque innumeris suis effectibus. 2. Cor. IV, 7.

APHORISMUS V.

Virtutis unius efficacitates, seu efficientiæ, potissimum tres sunt, tradente Apostolo significanter 2. Tim. I, 7. quòd detur credentibus unus Spiritus, isque spiritus potentiae, charitatis, & sapientiæ, sive moderationis, σωφροσύνη, cujus est, φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν. Rom. XII, 3. Quæ

Quæ posterior proprietas quin potius intellectus, quàm voluntatis, & priores duæ potius voluntatis, quàm intellectus, propria sint *charismata*, nemo dubitabit. Antecedente vers. 6. docetur, opus virtutis consistere ἐν τῷ ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τῆς θεῆς, in exsuscitando Dei dono, tanquam igne; opponiturque illud *spiritui timiditatis*, ut spiritus potentiæ &c. *δυνάμειος*, h. e. ἐγκρατείας, divini ejus roboris, quo fides parturit tolerantiam, pietatem; ipsamque charitatem fraternam, atque communem veram. 2. Pet. I, 6, 7. E quibus intelligitur facile, tripartitam isthanc distinctionem eandem esse, juxta quam Eph. V, 9. *fructus Spiritus* profertur *in omni bonitate*, præstandâ erga Deum & homines per *δύναμιν*; & *justitiâ*, per charitatem; & *veritate*, per veram sapientiæ moderationem atque usum: nec esse aliam, si verborum seriem modò invertas, Tit. II, 12. σωφρόνως, & δικαίως, & εὐσεβῶς, quòd vivendum sit sapienter, justè & piè: pietas enim est prima pars bonitatis, primus spiritualis potentiæ fructus.

NOTA (1) Hæc tria sunt Matth. XXIII, 23. τὰ βαρύτερα τῆ νόμου, legis *graviora*, ἢ κείσιν & ὁ ἔλεος & ἡ πίστις, *judicium & misericordia & fides*: (Luc. XI, 42. *judicium, & chari-*

charitas Dei, ἡ ἀγάπη τῆς θεῆς, quæ propria sunt tabulæ secundæ & primæ) quæ faciendâ, tanquam *substantialia*, non omisissis *accidentalibus*. Conf. inf. C. III. P. IV. §. 4. *Fides* namque & *misericordia* comprehenduntur sub *charitate Dei*, & quidem hoc modo, ut Dei charitas recipiatur fide, atque hæc è misericordiâ Dei conceptâ misericordiam pariat in fidelibus: fides autem meritò refertur ad spiritum *potentiæ, pietatis, omnisque bonitatis*; misericordia inter homines, ad *justitiam*, qualis ad dilectionem pertinet. Judicium verò ostendit σωφροσύνην, moderationem, tum *civilem* seu *forensem*, quam textus Matthæi magis respicit, notante BRENTIO & ÆGID. HUNNIO, tum *moralem*; quarum utraque ad *veritatem* necessaria est. Conf. Dn. Dec. A. H. FRANCKII *Meditatio Germanica* in l. c. APOLOGIA Aug. Conf. p. 84. edit. Lips. dicit, *illa, quæ sunt propriè legis divinæ, hoc est, affectus cordis erga Deum; qui præcipiuntur in prima tabulâ, nec possunt fieri sine Spiritu S. addens; Sed adversarii nostri sunt suaves Theologi: (Conf. ibid. p. 118.) intuentur secundam tabulam, & politica opera; primam nihil curant, quasi nihil pertineat ad rem, aut certè tantum externos cultus requirunt. Illam æternam legem, & longè positam supra omnium creaturarum sensum atque intellectum: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde! prorsus non considerant. At Christus ad hoc datus est, ut propter eum donetur nobis remissio peccatorum, & Spiritus S. qui novam & æternam vitam, ac æternam justitiam, in nobis pariat. Atque hic affectus cordis tam simplex est, trësque ejus proprietates adeò connexæ sunt invicem, ut altera in alterâ simul contineatur. E. c. *Dilectio tegit delicta; videlicet aliena, & quidem inter homines; id est, etiamsi quæ offensiones incidant, tamen dilectio dissimulat, ignoscit, cedit, non agit summo jure*: ibid. p. 106. quæ sanè sunt non charitatis modò, sed & moderationis, & fidei, communia documenta.*

Neque alia sunt tria, de quibus Spiritus S. mundum arguere dicitur Joh. XVI, 8, 9, 10, 11. Docet enim ipse Dominus, peccato oppositam requiri *Fidem*: atque hac *justitiam* esse agnoscendam, proficiscentem ex merâ misericordiâ divina; quæ agnita producit similem misericordiam in credentibus, sublato Christo ad *Patrem miserationum*, neq; adhuc præfente visibiliter: *judicium* autem desiderari exactissimum in omnem partem, quoniam ipse mundi hujus princeps jam tum est tremendo iudicio damnatus; quod idem imminet illis omnibus, qui non *justum iudicium*, sed *secundum speciem iudicant*. Joh. VII, 24.

(2) Tria illa virtutis unitatem usque adeo commetiuntur secum, ut non modò cum naturâ ipsius ædæquentur, verùm etiam singulis in actionibus permaneant tam necessaria, ut, si vel unum absit, nulla adsit bonitas. IOSUÆ zelus Num. XI, 28. videbatur pius, justus ac sapiens; sed MOSES eum videbat charitatis defectu laborare, neque ideò laudabat. SAUL putabat, se piè, justè ac prudenter pepercisse, cum populo, gregis boumque opimis ad sacrificandum: SAMUEL verò desiderabat *δύναμιν* & pietatem, quâ Saul munitus debuerat Deo obsequi, nec populum timere & sequi: i. Sam. XV, 15, 24, 26. Eadem PETRI amoris erga ludæos quum deesset, incidebat is quoque in hypocrisin; licet minore cum damno, quia specialior iste casus minùs prævisus, aut minùs expressè prohibitus erat. Gal. II, 12, 13. JONAS, JACOBUS & JOHANNES, existimârunt, se piè justèque Ninevitis ac Samaritanis precari everfionem; at non misericorditer, immò & parum sapienter. Jon. IV, 1. Luc. IX, 54, 55. Tam exquisitè apta & idonea sunt tria illa, ut, iis adhibitis, qualibet in re *moralis*, *iudicium proferatur in veritatem*, sit ne virtus, nec ne. Ef. XLII, 3. quem-

quemadmodum Mathematicus ex angulis tribus conjunctis rectissimè iudicat, figuram esse unum triangulum.

APHORISMUS VI.

TRES etiam Christianissimi virtutes ab Apostolo monstrantur I. Cor. XIII, 13. *Fides, Spes, Charitas*: dictæ *Cardinales* Christianæ, seu Theologicæ. Maxima verò harum, Charitas, ibidem affirmatur. Quod ipsum non dici *absolutè*, sed *secundum quid*; non secundum *justificationem*, cujus *consequens* est charitas, vel, quosvis præstantissimos *effectus*, quibus eminere Fidem, Apostolus idem perdocet Hebr. XI. sed respectu & *durationis* æternæ; qua maximè MANET charitas, ut Textus loquitur, & respectu *ædificationis* domûs Domini, atque proximi: id omne Theologi ex præcedentibus verbis, & *capitibus* duobus integris, decernunt. Differunt quidem istæ *Cardinales*, à tribus prioris Aphorismi, in eo, quòd *Fides & Spes* intra se comprehendunt ipsas intellectuales, ad *Spiritum potentiæ*, seu pietatis, referendæ ex hoc loco, tanquam virtutes distinctiores;

ac contrà, quòd illic *Spiritus moderationis* intellectuales virtutes magis exprimit: in fundamento autem præcipitur utrobique unum & idem. Caterùm, quandequidem fides cum spe per charitatem est efficax, & hæc quoque *trias individuo nexu hac in vita sic conjuncta est, (ubi fides mater spei, & charitas robor fidei) ut, ubi simul non fuerint, simul de sint*; testante, cum *Leone*, BALDUINO in 1. Cor. XIII. p. 491. hinc efficitur iterum, ut dictæ *Cardinales* non tam virtutes separatae sint habendæ, quàm unius virtutis, velut *Cardinis*, tria intima instrumenta.

NOTA (1) Quòd Prudentia, Justitia, Fortitudo, Temperantia, virtutes nominatae sunt *cardinales*, Ecclesiæ Patres acceperunt à Philosophis, *Stoicis* potissimum. Conf. HIERONYMUS epist. XXVI. ad Pammachium, de quatuor virtutibus: quas c. I. in Marcum expressè dicit *cardinales*. Theologi autem viderunt, hoc elegans nomen multò rectius convenire tribus illis *Paulinis*; atq; ideò ab Ethnicis Philosophis, tanquam injustis possessoribus, traduxere istam appellationem ad eas. AUGUSTIN. de *Doct. Christ.* lib. II. c. XL. XLII. Conf. inf. C. III. P. IV. §. 1.

(2) De Fide & Spe HUTTERUS Locc. Theoll. p. 465. optimè: *Secundum quid tantum differunt Fides & Spes, non ἀπλῶς. — Etsi aliqua est Spei & Fidei discrepantia, tanta tamen est utri-*

utriusque cognatio, ut Scriptura, per quandam permutationem vocabulorum, Fidem nominet *Spem*, & *Spem Fidem*; ita ut, sperare in Deum, pro credere in Deum, frequenter ponatur. Abraham dicitur credidisse in *Spem* contra *Spem*, τῷ ἐλπίζῳ accepto pro τῷ πισῳ. Deinde due hæc virtutes sic sunt subordinata, & sic coherent, ut divelli non possint. Unde Augustinus: FIDES OPERANS PER DILECTIONEM, SINE SPE ESSE NON POTEST, NEC AMOR SINE SPE, NEC SINE AMORE SPES, NEC UTRUMQUE SINE FIDE. Præterea Apostolus Rom. V. *Spem* ex fide etiam ortum suum habere, ostendit. Autor Epistolæ ad Hebræos cap. II. 1. Fidem definit, quòd sit ὑπόστασις τῶν ἐλπιζομένων, firma fiducia eorum, quæ sperantur. Quibus freti rationibus invicè inferimus, Fidem & *Spem* esse quidem distinctas, sed ita cognatas virtutes, ut belleboro dignus sit, qui fiduciam, sive *Spem* roboratam, ex fide justificante expungere velit. Quapropter, ut Aphor. IV. jam observatum, ipsa FIDES non modò *Spem*, sed Charitatem quoque complexa, totam atque omnem virtutem significare potest. Ita certè sumitur Hebr. XI. ubi in exemplis non nullis tam *Spes*, vel Charitas erga Deum & proximum, quàm Fides, se conspiciendam exhibet. Nec verò hæc unio impedimento est, quò minùs sola justificet Fides. Particula enim SOLA determinat non subiectum, sed prædicatum, hoc est, non vult, quòd fides justificans sit SOLITARIA, hoc est, non habeat adjunctas reliquas virtutes: sed, quòd sola justificet, sine auxilio reliquarum virtutum, quantumvis præsentium, HUTT. I. c. p. 468. Et ex intervallo ibidem: Fides & charitas, quantumvis in justificatis sint conjuncta, definitione tamen, objectis & ἐνεργείαις plurimùm differunt, ita, ut propria ἐνεργεία fidei sit, credere & considerare Deo: propria autem ἐνεργεία charitatis sit, diligere Deum & proximum. Quibus observatis ultrò corruunt ea, quæ à cap. 12. lib. I. de Iustific. ad finem usque

disputat Bellarminus, & nimis anxie, sed sine Adversario confirmat: Fidem nunquam esse solam, neque à charitate cæterisque virtutibus posse separari. Tandem ille p. 469. inculcat denuò, distinguendum inter duplicem fidei ἐνέργειαν. Una enim ejus operatio est propria & nativa, & reliquis virtutibus omnibus prorsus incommunicabilis, quæ est, apprehendere Christi meritum, sibi que applicare. Altera, & quasi ἐπομένη operatio Fidei justificantis est, in varios actus virtutum, ut charitatis, spei, timoris, pœnitentiæ, se exerere. Quam distinctionem præcedunt hæc: Apostolus non dicit: Fidem justificare per charitatem; sed, operari per charitatem: quæ duo diversissima sunt. Non enim operantes justificantur, sed justificati operantur. Unde axioma Theologorum invidium est: Eadem Fides, justificat credendo; sanctificat operando. Quo ipso haud confunduntur Sanctificatio & Justificatio, licet nunquam separari possint. Et verò sunt DEO O. M. gratiæ agendæ immortales, quòd hoc in momento semper confenserint Ecclesiæ Protestantium saluberrimè. Lectu digna sunt, de duabus Fidei ἐνεργείαις, in BEN. PICTETI *Theol. Christ.* p. 739, 40, 41. & HERM. WITSII *Oeconom. Fæd.* p. 388. quòd in fide justificante, quatenus justificante, cæterarum virtutum actus non includantur, h. e. non cum fide ad justificationem concurrant. Nemo autem negavit, in eadem fide, quatenus sanctificante, includi virtutes reliquas. Quid clarius, quàm hoc ipsum, 2. Pet. I, 5. ? ubi Fides, tanquam principium, omnem virtutis chorus parturiens fovet, quem nos singulatim ἐπιχορηγείν, producere, alteramque adjiciendo in altera suppeditare jubemur. Sic Fides, quasi aranea quædam est, virtutis robur concipiens pariensque in nobis per charitatem, ita ut in virtute sic fundata proferamus solidam cognitionem, in cognitione continentiam, in continentia patientiam, in patientia pietatem, in pietate fraternam charitatem, in charitate fraterna dilectionem in commune conferendam.

dam. Hoc filum, hæc lineamenta, hic chorus cælestis aranearum in Fidelibus! Conf. GREGOR. M. in Job. c. I. quomodo virtutes reliquæ in habitaculo Fidei epulentur. &c. p. 66.

(3) Quòd Charitas similiter passim in Scriptura complexum Virtutis universum designet, omni asseveratione confirmat dictum Apostolicum Rom. XIII, 8. 10. Charitas, legis plenitudo. Et, si omne mandatum (ἀνακεφαλαίωται) summatim comprehenditur isto: diliges proximum tuum, sicut te ipsum! v. 9. quò magis altero, cujus hoc est appendix, & primo & magno: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota cogitatione tua! Utrumque autem nihil aliud præcipit, nisi charitatem, ita quidem, ut ab iis duobus tota Lex & Prophetæ pendeant. Matth. XXII, 37, 38, 39, 40. Itaque omninò charitas est ipsa in solido virtus, qua Prophetæ cum Lege adimplentur. Si quis opinari velit, intellectuales minimè contineri in charitate; is mediteretur illud: scientia inflat; charitas adificat. 1. Cor. VIII, 1. Notitia quidem inflat sine charitate: num ergò & charitas ædificat sine cognitione? Cogitet illud CHRISTI Joh. XIV, 21. Qui tenet præcepta mea, & servat ea, ille est, qui diligit me. Et c. XV, 10. Si mandata mea servabitis, manebitis in charitate mea: sicut ego Patris mei mandata servavi, & maneo in ejus charitate. Denique meminerit; ubi charitatem Dei effundit Spiritus S., abesse non posse spem fidemque: Rom. V, 1, 2, 3, 4, 5. nec reperiri Virtutis Fidei proprium splendorem atque fructum, quem non per Cognitionem exserat: 2. Pet. I, 5. ipsamque Charitatem in omnibus præceptis adeò fœcundam esse tot respectibus, atque effectibus, non aliter, quàm variæ agnitionis ductu, & gaudere nulla re magis, quàm Veritate. 1. Cor. XIII, 4, 5, 6, 7. &c. AUGUSTINUS, docens,

charitatem omnes alias virtutes continere, nihil commendat crebrius, quam illud 1. Tim. I, 5. *Finis præcepti charitas, ex puro corde, & conscientia bona, & fide non ficta.* Idem scribit Tom. IX. tr. 83. in Joann. *Ubi charitas est, quid est, quod possit deesse? ubi autem non est, quid est, quod possit prodesse?* Tom. VIII. Pf. 103. Conc. 2. *Virtus animæ est ipsa charitas. Quomodo autem Jesus super illam ambulat? Quia major est charitas Dei in nos, quam nostra in Deum.* Videtur verò Augustinus virtutis mysterium, nullo alio modo penetrasse perspicacius, quam per CHARITATIS & CUPIDITATIS oppositionem, ex 1. Tim. VI, 10. sicut *radix omnium malorum cupiditas, ita radix omnium bonorum charitas: ex quo fonte admiranda solet derivare, pertinentia ad virtutis cultum in pura luce collocandum.*

APHORISMUS VII.

Diverfa & varia virtutum *divisio* in Sacris litteris documento est, Virtutem sequi, ac referre hoc ipso etiam, unius Dei naturam simplicissimam. Sicut enim virtus *finita* existit imago *infinitæ* virtutis, hujusque attributa certo numero satis definiri, seu includi, nequeunt; sic illa suo simplicitatis modulo eandem indolem servat, neque admittit proprietatum suarum ferriem, quæ non in Dei verbo alibi aliis, vel aliter collocatis, aut pluribus, aut pulchrioribus exprimitur rationibus, prout res fuerint. Tanta nimirum virtutis lux reperitur, & undiquaque tam pura, ut quivis ipsius radii, radiatorumque particula,

culæ, virtutes semper novæ hominibus videantur. Ipse Dominus persuasioni huic se accommodat, respondens Baptistæ Johanni: *Decet nos implere OMNEM justitiam.* Matth. III, 15. quam contrà non nisi unicam esse, docet c. V, 20. licet complurium præceptionum declaratio ibidem consequatur.

NOTA (1) PHIL. MELANCHTH. Loc. Theol. de DEO: *He virtutes, quas Deo tribuimus, in eo non sunt accidentia; ut in Homine, seu Angelo, sapientia, justitia, bonitas sunt accidentia & res mutabiles: sed, sicut potentia Dei non discernenda est ab essentia, nec aliud est; sic non sunt alie res, sapientia, veritas, justitia, bonitas Dei, sed sunt ipsa essentia: quæ est quiddam vivum per se subsistens, intelligens, æternum, omnipotens, bonum, justum.* Similiter, vera virtus in Fidelibus est quidem accidens quoddam, est tamen *qualitas* ejusmodi, quæ, instar lucis, unam habet vivam à Spiritu S. subsistentiam in iis; nec aliæ res sunt sapientia, veritas, justitia, bonitas illorum, sed ipsa virtutis essentia sunt: & quicquid boni est durans, potens, ab ea discerni nequit.

(2) De eo, quòd non liceat certum virtutum numerum incommutabilem statuere, meditati dignissimum est, quòd Spiritus S. in *Scripturis* utriusque Testamenti *Canonicis* nunc plures, nunc pauciores memorare soleat: quocircà non perdet operam, qui sanctè scrutari conabitur, quomodo instituti ratio in unoquoque loco subministret causam, cur harum potiùs, quàm reliquarum, hoc potiùs, quàm alio ordine, fiat mentio. Meditationi occurrent *hymni Sanctorum*, quibus virtutes Dei celebrantur, ut in *Psalms*. Exod. XV. Deut. XXXII.

1. Sam. II. Luc. I. item *elogia*, ut Johannis Baptistæ, & heroum fidei, Matth. XI. Hebr. XI. & loca omnia, quæ de fructibus Spiritûs agunt Pf. XV. CXIX. Eccl. XI. 2. Matth. V. VI. VII. Rom. V. 3, 4, 5. XII. XIII. &c. 1. Cor. VI. VII. VIII. XIII. XIV. 2. Cor. VI. Gal. V. Eph. III, 16. &c. IV. V. Philipp. II. III. IV. Coloss. III. 1. Theffal. IV. 2. Theff. I. III. 1. Tim. I. &c. 2. Tim. I. &c. Tit. I. &c. Heb. X. XI. XII. XIII. nec non Epistolæ *Catholica* omnes.

(3) CHRYSOSTOMUS in *Mattheum Homil. XLVII.* virtutem confert cum humano corpore, eique sua membra assignat. *Quodnam est caput virtutis? Humilitas. Hoc caput pro crinibus atque comis offert hostias Deo gratissimas: hoc aureum certè altare est, hæc ara spiritualis. Unde constat facies? Ab erubescencia atque pudore. Quodsi oculos quoque velis aspicere, considera modestiã & verecundiã magno studio depictos: unde non solùm speciosi sunt, verùm etiam tanto acumine pollent, ut ipsum & Dominum videant. Os ejus est sapientia & intelligentia, atque spirituales scire hymnos: cor verò, Scripturarum peritia, & verorum dogmatum conservatio, misericordia & benignitas. Habet etiam manus & pedes, bonorum operum demonstrationes. Habet etiam animam, pietatem: habet pectus aureum, ac adamante robustius, fortitudinem.* Quemadmodum autem his enumeratis partibus corpus haud absolvitur, sed innumeras continet ita reconditas, ut nemo par sit iis recensendis: sic multò etiam plures virtutis sunt recessus, quos mirantem penitus rimari quenquam posse, non est consentaneum. Quemadmodum porrò pulchritudo corporis una est, quæ resultat ex *συμμετρία* diversarum partium conspirante; ita enascitur & animi pulchritudo, si pax in CHRISTO custoditur, atque in ea affectus quilibet unã consentiunt. Lege sis etiam atque etiam *Sapient. Sal. VII.* caput totum. Hinc non
d pro-

à profanis modò, sed & sacris & *Canonicis* Scriptoribus Græcis, bonum dicitur *καλόν*, virtutisque *certamen pulchrum*, & *pulcher miles* JESU CHRISTI. 2. Tim. IV, 7. II, 3. Conf. Philipp. IV, 8, 9. Et inf. C. II. Aph. V. cum §. 4.

CAP. II. VIRTUTIS UNITAS CON- SIDERATUR EX NATURALI THEOLOGIA.

CONSPECTUS.

APH. I. De principio Theologiæ Naturalis. II. Elementa, cultûs Dei naturalia. III. Juris Naturæ notitiam testari de officiis ac virtutibus, harumque exercitium testari de radice & substantiã virtutis simplici atque unã. IV. Divisionis vulgaris quadripartitæ ostenditur defectus, simulque inseparabilis nexus; tanquam unitatis documentum. V. Virtutis, quã unius, optimum nomen Sapientia. VI. Virtuti, ut partes seu species, ita & gradus tribui posse, non aliter dignè dignoscendos, quàm ex Summi Boni verã agnitione.

APHORISMUS I.

DOctrinam Theologiæ Naturalis, de VIRTUTE, non metimur placitis Ethnicorum, utpote qui *Naturæ lumen*, quod & ipsum non legem humanam, sed *Dei jus* tradit Rom. I, 32. transmutarunt in tenebras multis modis: sed derivamus eam è certis cognoscendi principiis, quæ vel per se nota, vel per rectum rationis usum in promptu sunt. Interim huic rei

suppetias ferunt haud contemnendas Paganorum testimonia, quæ illi de virtute, ut *veritatis* reliquias, detinuere in suâ injustitiâ. *ibid.* v. 18.

NOTA (1) Gentiles non tantum *veritatem* de Deo transmutârunt in mendacia de idolis, ut *Paulus ad Romanos* c. I. edocet: verum etiam, qui unum esse Deum non ignorârunt nec negârunt, in aliis, quæ unius Dei cultui haud conveniunt, aberrant gravissimè. Quam turpis & plus quam stolidus error, omne virtutis fundamentum eruens, cum FLACCUS Philosophorum, sui temporis mentem de iis, quæ à Numine sint petenda, sic proponit *Epist. XVIII.*

Hæc, satis est, orare Jovem, qui donat, & aufert:

Det vitam, det opes: æquum mi animum ipse parabo.

Quam amentiam TULLIUS, de *Natura Deorum* lib. III. sub fin. suam quoque multò ante Poëtam hunc faciens, declarat fusius sequentibus verbis: *Hoc quidem omnes mortales sic habent; externas commoditates, vineta, segetes, oliveta, libertatem frugum, & fructuum; omnem denique commoditatem prosperitatemque vite à Diis se habere. Virtutem autem nemo unquam acceptam Deo retulit. Nimirum rectè. Propter virtutem enim jure laudamur, & in virtute rectè gloriamur. Quod non contingeret, si id donum à Deo, non à nobis haberemus. At verò, aut honoribus aucti, aut re familiari, aut, si aliud quippiam nacti sumus fortuiti boni, aut depulimus mali, cum Diis gratias agimus, tum nihil nostra laudi assumtum arbitramur. Numquis, quòd bonus vir esset, gratias Diis egit unquam? at, quòd dives, quòd honoratus, quòd incolumis. Jovemque Optimum, Maximum, ob eas res appellant, non quòd nos justos, temperatos, sapien-*

*piantes efficiat; sed, quòd salvos, incolumes, opulentos, copiosos. Neque Herculi quisquam decumam vocit unquam, si sapiens factus esset. Quanquam Pythagoras, cum in Geometria quiddam novi invenisset, Musis bovem immolasse dicitur. Sed id quidem non credo, quoniam ille ne Apollini quidem Delio hostiam immolare voluit, ne aram sanguine aspergeret. Ad rem autem ut redeam, judicium hoc omnium mortalium est, fortunam à Deo petendam, à se ipso sumendam esse sapientiam. Quamvis menti delubra, & virtuti; & fidei, consecremus: tamen hæc in nobis ipsis sita videmus; spei, salutis, opis, victoriae facultas à Diis expetenda est. Ita hic insanientis sapientiae consultus, CICERO, & in multis aliis non minus, cœcutit, suumque mendacium vult esse omnium: qui tamen vix poterat ignorare, quòd cum PLATONE quamplurimi contrarium asseruerint. Atque iterum, quam vehementer idem iste errat, statuens, eum virum bonum esse, qui profit, quibus possit, noceat nemini, nisi laceffitus injuria! ut lib. I. & III. de *Officiis* fat cogitate comminiscitur. Quasi verò liceat, laceffito injuriâ injustitiam rependere! Qualia, perversæ caliginis plena, haud desunt plura in libris *Tullianis*, & quidem iis ipsis posterioribus; qui tamen propter alia, de virtute sapienter scripta, laudantur non immeritò.*

(2) ERASMUS in & de L. A. SENECA. *Si legas illum, ut Paganum, scripsit Christianè: si, ut Christianum, scripsit Paganicè. Cum autem in illo sint plurima, quæ segnitiam nostram possint ad virtutis studium accendere, habebunt eadem aciores aculeos, si cogitemus, ab Ethnico profecta. Apud illos enim sunt quadam ita dicta gestæve, ut juxta Christianam quidem Philosophiam vehementer sint improbanda, præ se ferant tamen miram virtutis indolem: velut illud Socratis; Hoc unum scio, quòd, nihil scio; cum sit absurdè dictum, tamen exprobrat nobis nostram arrogantiam, Et Lucretiæ*

factum; cum sit optimo jure detestabile, nobis tamen commendat pudicitie studium: & hoc efficacius commendat, quod exemplum ab Ethnica femina profectum sit. Itaque quod ad mores attinet, majore fructu legetur Seneca, si legatur, ut, quemadmodum fuit, Paganus. Nam & Christianè dicta vehementius afficiunt, & secus dicta, minus ledent. Idem esto judicium de similibus Ethnicorum scriptis! Quæ sanè si tantopere nos juvant dictis paradoxis, aut speciosis facinoribus, quanto plus emolumenti afferent, ubi occurrunt veræ virtutis ipsas regulas formulâsque; ab auctoribus minimè quidem agnitas, humanum tamen affectum adeò trahentes in æmulam admirationem magis, quod non acceptæ sunt è verbo Dei!

APHORISMUS II.

Naturæ ductu constat, Deum patefecisse & manifestum reddidisse hominibus id, quod de DEO cognosci potest, tanquam veritatem, & judicium secundum veritatem, ex ipso *jure Dei* agnito, quod, *facientes mala, digni morte* sint. [conf. Rom. I, 18, 19. 32. II, 2.] *Ostendunt enim, opus legis scriptum in cordibus ipsorum, unà testimonium perhibente conscientia, & cogitationibus sese mutuò accusantibus, aut etiam excusantibus.* [conf. Rom. II, 14, 15.] Creatoris quoque *invisibilia, æterna potentia*

tentia ac divinitas reliquorum attributorum, intelliguntur ex operibus, creationisque & conservationis beneficiis quotidianis. [Conf. Rom. I, 20. Act. XIV, 15, 16, 17.] Nec ignotus est finis huius patefactæ bonitatis, ut illi *ducantur ad pœnitentiam, & quærant Deum, si fortè ipsum palpent, & inveniant præsentem atque efficacem in semet ipsis; utque eum agnoscendo sapientes fiant, colentes glorificent Deum, & gratias agant serviantque*, non creaturæ, sed *Creatori benedicto in sæcula*: [Conf. Act. XVII, 23. 27. Rom. I, 21. 25. II, 3, 4.] tum verò, ut alioqui *inexcusabiles* sint. [conf. ibid. v. 20.] Cultus Dei autem, seu virtutis studium, per rationis viam invitat homines ad Dei *gratiam ac gloriam, pacem, incorruptibilitatem*, seu vitam æternam: iniustitia verò, *contentionis & incredulitatis* plena, portendit per se *indignationem, iram, afflictionem, angustiam.* [conf. Joh. V, 44. Rom. II, 7, 8, 9, 10.]

NOTA (1) JOH. MUSÆUS Introd. in Theol. p. 31, 32. scite docet, quomodo illa cognoscenda & agenda

genda, quæ per accidens, & ex hominum culpâ, intercidunt, propterea non reputari debeant, tanquam a Theologiâ Naturali aliena. Quod ipsum porro vel inde fit cognitu facilius, quod multa, quæ ad Deum colendum, & vitam honestati jurique naturæ convenienter instituendam faciunt, à mentibus quorundam, vel & totarum gentium deleta videantur, quum tamen apud alios singulares homines, vel & populos, inveniantur quodammodo. CICERONI *Tuscul. Quæst. lib. II.* dicenti ad Antonium: *Evolve diligenter librum Platonis, qui est de anima; amplius, quod desideres, nihil est: hic respondet: Feci me berce, & quidem sapius: sed nescio quomodo, dum lego, assentior; cum posui librum, & mecum ipse de immortalitate animarum cogitare incipio, omnis illa assensio elabitur.* Quod quum viro docto in horâ eadem, qua legerat, potuerit accidere; quam peccati originalis labem esse intimam, is quidem ignoravit: ecquid de aliis Ethnicis, propter majora impedimenta, & temporum intervalla, non judicandum?

(2) Preces ad Deum esse necessarias, tam pro virtutibus intellectualibus, quam reliquis impetrandis, Ethnicorum multi agnovêre. PLATO, sub persona Timæi, in *Dialogo de natura*; *Quum omnes, ait, qui mentis quoquo modo compotes sunt, in operis cujuslibet, vel magni, vel parvi, principio invocare Deum soleant; quanto nos æquius est, de universo, sive genitum sit, sive ingentum, disputaturos, nisi fortè desipimus, invocare divinam opem! Ergo precamur, imprimis quidem, ut ea dicantur à nobis, quæ Deo placeant; deinde, ut nobis ipsi constemus: tum, ut & vos facillè assequamini, & ego secundum mentis propositum rem ipsam, qua de agitur, transeam.* Et, in *Critiâ*: *Medicinam nobis à Deo medicinarum omnium perfectissimam saluberrimamque dari scientiam, exoptamus.*

Idem

Idem in *Alcibiade II.* sub finem: postquam fusè docuit, non nôsse homines, quomodo preces satis rectè instituendæ sint; eò delabitur, ut statuatur cum *Lacedæmoniis*, (*Abrahami posteris i. Maccab. XII, 21. prolapsis in Paganismum*) *Deum non tam respicere ad donaria & sacrificia, quam ad animum, utrum justus sanctusque sit; &* vel cum iisdem petenda modò, non quæ mortalibus videantur bona, sed quæ coram ipso Deo talia judicentur, vel *expectandum esse præceptorem, qui ab animo humano caliginem auferat, doceatque, ad Deum, atque ad homines, quemadmodum habere se deceat.* Quem quidem quàm primum adventaturum, promittit; perinde ac si & ille audivisset de expectatione Israeliticâ id ipsum, quod Samaritis pronunciat *Joh. IV, 25. conf. v. 22.* SENECA lib. XVII. *Natur. Quæst. c. XXX.* *Si intramus templa compositi, si ad sacrificium accessuri vultum submittimus, togam adducimus, si in omne argumentum modestiæ fingimur; quantum hoc magis facere debemus, cum de Dei natura disputamus, ne quid temere, ne quid impudenter, ne quid ignorantes affirmemus, aut scientes mentiamur.* Ita verò si Gentiles fuere affecti, quanto majorem purioremque hanc sollicitudinem apud nos, spiritu Christi unctos, loquentes de mysteriis suis, Pater Luminum explorabit!

(3) Fatendum est, plerosque Gentilium virtutis finem posuisse in nominis sui gloria & immortalitate. GREGORIUS NAZIANZ. *Orat. III. Virtus ipsis* (*Philosophis externis*) *speciosum duntaxat nomen est, nec ultra hanc vitam porrigitur, nec ullâ postea rerum in hac vitâ gestarum censurâ injustitiam reprimens.* Conf. AUGUSTINUS de *Civitate Dei lib. V. c. XII. XIII. XIV. XX.* Nec diffidendum tamen, cum Platone perductos eò non paucos, ut scopum virtutis ad Deum referrent. De quo idem ibidem prolixè agit

E

lib.

lib. VIII. Primò audiamus Episcopi verba c. IV. quibus ex Theologia Naturali, secundum Platonis sententiam, finem in Deo collocat. *Sì, inquit, homo ita creatus est, ut per id, quod in eo præcellit, attingat illud, quod cuncta præcellit, id est, unum verum optimum Deum, sine quo nulla natura subsistit, nulla doctrina instruit, nullus usus expedit: ipse quærat, ubi nobis omnia sunt secunda; vel, ut alii legunt, ubi nobis certa sunt omnia: ipse cernatur, ubi nobis certa sunt omnia; vel, ubi nobis vera sunt omnia: ipse diligatur, ubi nobis recta sunt omnia.* Deinde c. VIII. Platonicis, aliisque idem asserentibus de summo bono, tribuit principatum ita: *Cedant omnes Philosophi illis, qui non dixerunt, beatum esse hominem fruentem corpore, vel fruente animo, sed fruente Deo. Non sicut corpore, vel se ipso animus, aut sicut amico amicus, sed sicut luce oculus.* Et plenius initio cap. IX. *Satis sit, commemorare, quòd Plato determinet, finem boni esse, secundum virtutem vivere, idque ei soli evenire posse, qui notitiam Dei habeat & imitationem, nec esse aliam ob causam beatum. Idcoque non dubitat, hoc esse philosophari, amare Deum, cujus natura sit incorporalis. Unde utique colligitur, tunc fore beatum studiosum sapientie, id enim est philosophus, quum Deo frui cæperit. Quamvis enim non continuo beatus sit, qui eo fruatur, quod amat; multi enim amando ea, que amanda non sunt, miseri sunt, & miseres, cum fruuntur: nemo tamen beatus est, qui eo, quod amat, non fruatur. Nam & ipsi, qui res non amandas amant, non se beatos esse amando putant, sed fruendo. Quisquis ergò fruatur eo, quod amat, verumque & summum bonum amat, quis eum beatum, nisi miserrimus, negat? Ipsum autem verum ac summum bonum Plato dicit Deum; unde vult, esse Philosophum amatorem Dei, ut, quoniam ad beatam vitam tendit, fruens Deo sit beatus, qui Deum amaverit. Quicumque igitur Philosophi de Deo summo & vero ita senserunt, quòd & rerum creatarum sit effectus, & lumen cognoscendarum,*

*darum, & bonum agendarum: quòd ab illo nobis sit & principium natura, & veritas doctrina, & felicitas vita: sive Platonici accommodatius, sive quodlibet aliud sectæ suæ nomen imponant: sive tantummodò Jonici generis, qui in eis præcipui fuerunt, ista senserint, sicut idem Plato, & qui cum benè intellexerunt: sive etiam Italici, propter Pythagoram, & Pythagoreos, & si qui fortè alii ejusdem sententia indices fuerunt: sive aliarum quoque gentium, qui sapientes vel Philosophi habiti sunt, Atlantici, Libyci, Egyptii, Indi, Persæ, Chaldæi, Scythæ, Galli, Hispani, aliique reperiuntur, qui hoc viderint, ac docuerint; eos omnes ceteris anteponimus, eosque nobis propinquiores fatemur. Quibuscum videantur Nota LUDOVICI VIVIS, in Augustini dicta commentantis, & decerpentis è Platone, præter cætera; quòd in Convivio Diotima ad Socratem: *Quæso te, an non admirandam esse vitam ejusce hominis censes, qui illud (pulchrum, sincerum, & purum putum, divinum numen, sui semper simile ac conforme) spectet, qui id, quod optat, intueatur, & cum eo habitet? O solide & germana compotem virtutis, hancque ob causam præpotenti Deo amicum, & si quis est alius, immortalẽ!* Item, ex de legibus quarto: *Sapientem virum dies ac noctes cogitare illud debere, quemadmodum Deum sequatur, illumque sibi potius, quàm mortalium quemvis, mensuram rerum & canonicam præstituat, præstetque se, quàm maximè poterit, illius similem; neque enim aliter amicum unquam Dei fore. Ne verò isthæc de præsentẽ solummodò vita accipiantur, addit, quomodo maximam & consummatam beatitudinem post vitam statuatur. Ex Epinomide: *spem esse bonam, ut post vitam consequatur ea omnia, quorum gratia vitam optimè atque honestissimè, quantum præstari ab eo poterat, & traduxit & deposuit. Et, è fine operis ejusdem: quum decesserit de hac vita, non vulgari & communi conditione, quemadmodum quum viveret, sed singulari quadam futurum beatissimum,***

mum, & sapientissimum simul & fortunatum redditum. Item, de Republ. Ecce tibi premia, quæ viro iusto, præter ea bona, quæ iustitiæ secum affert, tribuuntur, præclara sanè & stabilia. Atqui ea omnia nihil neque numero sunt, neque magnitudine censenda, si cum iis conferantur, quæ mortuum manent. Ex Phædone: Socratem dixisse; dum in hac vita sumus, ita nos ipsi debemus parare, ut quàm minimum fieri poterit, cum corpore sit nobis commercii; ita fiet, ut quadantenus ad scientiam accedamus, cavebimûsque ab ejus contagio, quousque nos Deus solvat; ut puri, & à corporis vitiis liberati, eum similibus, ut par est, versemur, cognoscamûsque per nos ipsos ea, quæ integra & incerta sunt, quod est verum ipsum; quæ si ad hunc se modum habent, magna spes est, proficiscentem, quò nunc ego, si alibi usquam, & ibi futurum compotem rei, quam ut consequeremur, tot perpeffi sumus in vitâ labores. Et post: Si verò Philosophus est, illa apud eum opinio valere multum debet, ut non alibi puram sapientiam consequi se speret, quàm post vitam.

APHORISMUS III.

SECUNDUM antecedentia, vi conscientiaë semper magnitum fuit, Virtutem esse affectionem animi rectam, eamque constantem; sive artem, interiùs præstandam viriliter, ad benè beatèque vivendum: eandemque adeò simplicem existere, ut, ubicunque reperiat, non nisi una resideat in fundamento; quod quidem, non tam ex ipsius indole seu natura, quàm sejunctarum virtutum defectu singularum, primò animadversum videtur. Quò magis autem homo fuerit honesto

ac

ac decoro deditus, ferioque Dei cultui; eò abfuerit propiùs, necesse est, ab indaganda virtutis simplicitate. Habet enim hæc, retinetque omni modo, indivisam existentiam atque essentiam, non multas; etiamsi, pro diversis ac variis respectibus, diversa ac varia videatur, usurpetur.

NOTA (1) Virtutem, indicato cum sensu, appellationis originem accepisse à viro, sæpiùs testatur CICERO in Tusculanis questionibus. AUGUSTINUS de Civ. Dei l. IV. c. XXI. inquit: Ars ipsa benè rectèque vivendi, virtus à Veteribus definita est. Unde ab eo, quod Græcè ἀρετή dicitur virtus, nomen ARTIS Latinos traduxisse, putaverunt. Idem virtutis statum firmum, seu durantem, ex omnium Philosophorum consensu, sic describit ibid. l. IX. c. III. Mens, ubi fixa est ista sententia, nullas perturbationes, etiamsi accidant inferioribus animi partibus, in se contra rationem prævalere permittit: quin imò ipsa dominatur, eisque non consentiendo, sed potiùs resistendo, regnum virtutis exercet. Talem describit etiam Virgilius Æneam, ubi ait:

Mens immota manet, lacrymæ volvuntur inanes.

Et suprâ ibidem: Inter animum sapientis & stulti id interesse censent, quòd stulti animus passionibus cedit atque accommodat mentis assensum; Sapientis autem, quamvis eas necessitate patiat, retinet tamen de his, quæ appetere vel fugere rationabiliter debet, veram & stabilem inconcussa mente sententiam. Item: Perturbationes nequaquam sapientiam, qua utique sapiens est, ullo errore obnubilant, aut labe subvertunt: accidunt autem animo sapientis, salva serenitate sapientia.

E 3

II. CI-

(2) CICERO de Officiis l. II. c. X. Ne quis sit admiratus, cur, quum inter omnes Philosophos constet, à méque ipso satis disputatum sit, qui unam haberet, omnes habere virtutes, nunc ita sejungam, quasi posset quispiam, qui non idem prudens sit, justus esse: alia est illa, cum veritas ipsa limatur, in disputatione subtilitas; alia, cum ad opinionem communem omnis accommodatur oratio. Quamobrem, ut vulgus, ita nos hoc loco loquimur, ut alios fortes, alios bonos viros, alios prudentes dicamus; popularibus enim verbis est agendum, & usitatis, quum loquamur de opinione populari. Et Tuscul. Quæst. l. II. Ecquid scis, virtutem si unam amiseris; etsi amitti non potest virtus; sed, si unam confissus fueris te non habere, nullam te esse habiturum? Mirum sane, Tullium illum, qui tam dementer negavit, virtutem à Deo obtineri, concedere tamen, quod virtus sit una. Poterat enim huic cognitioni obstare, quod opinaretur, sola exercitationum assiduitate, accedente ad institutionem atque indolem, mores honestos acquiri. Cur verò non credebat, unam virtutem exercitio conciliari posse, omissâ alterâ? Nimirum prohibebatur communi Stoicorum ac Peripateticorum hypothese, esse inter omnes virtutes ἀντακολουθῆσαι, seu connexionem ejusmodi, ut, ubi una sit virtus perfecta, ibi sint reliquæ omnes. Prohibebatur conscientia teste, quæ refugit longè à tribuenda bona existimatione illi, cui aliqua honesti pars desit. Atque ita assequebatur quidem à posteriori, naturam moralitatis non posse dividi, victus superstitis interni testimonii veritate: attamen sibi ipse parum consentiebat, cum virtutem sic instituit, quæ nihil conjunctum haberet cum Deo, tanquam autore; sine quo tamen nec φύσις, nec μάθησις, nec ἀσκησις, nedum illud bonum, seu pulchrum, quod simplex est. AUGUST. de Civ. D. l. IV. c. XX. Virtutem, quoque Deam fecerunt: quæ quidem

quidem si Dea esset, multis fuerat preferenda. Et nunc, quia Dea non est, sed donum Dei, ipsa ab illo impetretur, à quo solo dari potest!

(3) Inter ea, quæ unum numero sunt, quatenus spectamus rem ipsam, Virtus omninò & merito refertur. Ratione quidem, cujusvis propriâ, virtutes apparent disparatæ, v. c. istæ quatuor; prudentia, justitia, fortitudo, temperantia: at, si res ac substantia earum exploratur, hæc una omnium existit, ipsam constituens virtutem unicam, quæ propterea non improprie, sed proprie unum per se est. Divisæ autem virtutes manent unum re, licet non ratione; absolute, licet non respectivè; realiter, licet, posito divisionis sensu, ratione hujus habitâ, non formaliter.

(4) Unum, est quoddam TOTUM. Quapropter, nec Prudentia est virtus, nisi quæ simul est Justitia; nec Justitia, nisi quæ simul Prudentia; nec Temperantia, aut Fortitudo, nisi quæ simul reliquas tres proprietates habeat. Nam unum, quod dividitur, minuitur. Virtus, quæ dividi non potest, si quasi dividitur, quasi decrevit; unita, augetur quasi, reditque ad substantiam suam plenam ac verissimam.

(5) Indivisibilitas tamen haud facit unitatem; sed, unitatem potius sequitur, fundatur in unitate. Nec verò, indivisibilitas virtutis, est quædam privatio, ut vi vocis sonat; verum, consequens unitatis necessarium: quemadmodum non est impotentia in beatis, non posse peccare; nec imperfectio est, quæ dicitur immutabilitas, immortalitas. Virtus igitur, quò minùs dividitur, eò plus perfectionis videtur retinere ac tueri.

(6) Virtutes multa, non sunt existentia multæ seu essentia virtutis; sed, unius essentia atque existentia proprietates plures diversæque. Hæc autem pluralitas non opponitur unitati, ut divisibilitas: quatenus enim

enim Prudentia est virtus, una, seu unum est cum Iustitiâ virtute; sed, quatenus à Iustitiâ divisa consideratur Prudentia, non est *virtus*, videtur quippe tantummodo *hec virtus*. Atqui, esse hanc, significat quodammodo, non esse illam. Interveniens namque divisio efficit, ut defectus nonnullus perfectionis, qua tanquam unum debebant congruere, utrobique prodatur; saltem *ratione*, si non in *re ipsa & subiecto*, propter expressam formam discrepantem. Unde, si quis statuerit, Virtutem non esse unam, quoniam dispertitur in quatuor, vel plures; hic perperam argumentatur. Neque etenim sunt virtutes, quoad dividuntur, sejunctæ per *abstractionem*: veruntamen sunt, quatenus eandem virtutis unitatem habent, atque ex hac æstimantur in hominibus, seu *subjectivè*.

APHORISMUS IV.

DOctrinæ causâ utiliter ac pulchrè dividi solet virtus, pro vulgari concipiendi modo, in partes quasi extra partes, seu species quàm plurimas, inter se disparatas. Communior Veterum divisio quadripartita, [ut una sit cognitionis, *Prudentia*, altera communitatis, *Iustitia*, tertia magnanimitatis, *Fortitudo*, quarta moderationis, *Temperantia*] benè quidem hominis ac rerum necessariam conditionem sequitur, sed defectu præcipuæ virtutis laborat, nempe SANCTITATIS. [conf. sup. C. I. Aph. V.] Admittit tamen facilem hæc partitio emendationem, si loco *prudentiæ* [Civilis Facultatis] ponatur

ponatur *Sapientia*; idque eo fiat sensu, ut, non tantum de humanis, significet unâ cum scientia justam dispensandi sollicitudinem, verum de divinis pariter cultûs Dei & intelligendi & exercendi sanctimoniam, sicuti in ipsa Scriptura S. passim usu venit. Cæterum isthas quatuor ita inter se esse colligatas atque implicitas, ut vel ad duas, unam intellectûs, voluntatisque alteram; vel ad unam, velut rivuli in fontem suum, refluant, sive intellectûs, *Sapientiam*, seu voluntatis, *Charitatem*, reliquis sat commodè inclusis: hoc quidem jam tum antiquitus observatum, ut vidimus Aph. III. §. 2. C. I. Aph. IV. &c. neque aliud est, quam, quod contendimus, unam re ipsa virtutem existere. * Conf. de aureâ catenâ, seu annulo, MACARIUS *de custodia cordis*, c. VIII. & Hom. XL, 1. &c. LUTH. Sermon. *de Bonis Operibus*. Tom. I. Jen. Germ. It. suprà HIERON. C. I. APH. II. §. 3.

NOTA (1) De SOCRATE *Plutarchus* refert, quod ei, Menonem Thessalum interroganti, virtus quid esset? satis promptè ac protervè hic responderit: *est virtus & pueri, & senis, & viri, & fœminæ, & magistratus, & privati, & domini, & servi*. Cui Socrates: tu verò præclare; qui, *de una interrogatus virtute, velut apiarium quoddam virtutum excitasti!* innuens, ab homine, qui ne unicam quidem virtutem haberet cognitam, plures

nominari. Tam abstrusa atque ad excogitandum recondita est simplex virtutis natura, ut rudiores animi loco definitionis facile diuisionem proferant, eamque non proximam, sed vel extremam! Cuiusmodi hebetioribus ingeniis mederi voluere, qui, quomodo *transcendentia* per *negationes* ac *similitudines* declarantur, sic etiam virtutis describendæ ac dividendæ formam adumbrarunt. Ita HORATIUS:

*Virtus est, vitium fugere; & sapientia prima,
Stultitiâ caruisse.*

Eandem ob causam ARISTOTELIS in *Rhetoricis* commendat populares virtutis descriptiones, tanquam accommodatiores concionibus: in *Nicomachicis* autem exquisitiores tradit. Alexander APHRODISIENSIS virtutem in dividendo comparat cum centro circuli, quod unum est reapse, est tamen & varium ac multiplex; intuitus varietatem linearum, quæ ex eo in diversas partes producuntur & regiones, atque efficiunt, ut idem & huius & illius lineæ terminus appelletur. Alii æquiparant *Honesti* naturam mari, quod hic Britannicum, illic Atlanticum, alibi Indicum, à littoribus singulis connotatum, & nihilominus totum est Oceanus. Conf. c. l. Aph. VII. Not. 3.

(2) Quadripartitam diuisionem, quam nec *Sapientia* autor respuit c. VIII, 6, 7. PATRES unanimiter Philosophis *Græcis* acceptam referunt, AMBROSIUS, AUGUSTINUS, HIERONYMUS, innumeris locis. Non aliter CICERO, Latinæ Philosophiæ princeps: quem in conscribendis *tribus officiorum libris* imitatus est S. AMBROSIUS; sed, mente Christianâ, atque eâ æmulatione, qualis aquilarum propria, quæ antegressas volucres incredibiliter infra se linquunt. Itaque & hic docet L. I. c. XXVII. &c. quod virtutes illæ quatuor ita perplexæ sint,

ut

ut ab invicem separari nequeant; verum unionis huius scaturiginem, seu fundamentum, designat *pietatem in Deum*, atque hinc *nascentem charitatem*. Nam pietas in Deum si oculus fiat intra hominem, quo alter alterum respiciat; inde adolescit demum universè isthæ animi firmitas, quam quærimus.

CICERO quidem *Quæst. Tuscul. l. I.* hanc emittit confessionem: *Philosophia nos primum ad Dei cultum, deinde ad jus hominum, tum ad modestiam magnitudinemque animi, erudit.* Quibus verbis virtutes sortiri sic videtur, ut pietatem velit primam. Quò magis equidem miror, ubi ex instituto quatuor locos explicet, tam frigidè ipsum tractare prudentiam, ut huius ad Deum ante omnia referendæ mentionem nullam fecerit. Neque est, quod quis Veteres putet ideò excusandos, quòd quatuor *civiles* observarint virtutes, quæ autem ad *Religionem* spectet, eam suo reliquerint loco. Etenim hanc diuisionis partem prætermittere, vitium erat tantum, ac si hominis substantia divideretur in membra corporis sine animâ. Nisi enim virtutes primario respectu religuntur ac colliguntur in DEUM, privantur *sine* suo, ex quo actio quævis censenda; privantur & supremâ auctoritate, seu necessitate *obligandi*, tanquam robore suo, sine quo vel nullæ, vel temerariæ, hoc est, solidæ rationis expertes sunt Rom. XII, 1. 1 Pet. II, 1. id quod nihil est aliud, quam nullæ: in quibus duobus omnis benè agendi nervus consistit. Et verò, quum ipsa auctoritas humana quævis subdita juri sit à DEO, necesse est, diuinâ auctoritate conscientia obligetur.

(3) *Prudentia* & *Sapientia*, in *de Officiis* L. I. sub finem, ita discernuntur, ut illa sit *rerum expetendarum fugiendarumque scientia*; hæc autem *rerum divinarum atque humanarum (causarumque, quibus hæres continentur, l. II.)*

F 2

sci-

scientia : in quâ posteriore contineatur *Dei & hominum communitas*, & *societas inter ipsos*. Quocirca in Ethnicis atque Christianis scriptis vocatur *sapiens*, non modò, qui res divinas humanasque habeat exploratas, verùm etiam maximè, qui huic scientiæ vitam in colendo Deo, expetendisque bonis ac fugiendis malis, accommodet.

(4) Divisio virtutum multis modis apud Autores differt, quæ tamen omnis ad quadripartitam sine difficultate reducitur. Atque hanc ipsam contrahi posse, dubio vacat, si virtus in fundamento intelligitur esse una. Itaque viderunt jam olim non nulli, trium posteriorum, quas *morales* dicunt, duas, justitiam & fortitudinem, sub tertiâ, nempe temperantiâ, comprehendi; & hac ratione tantùm manere duas: *Prudentiam & Temperantiam*. Quis verò non cernit, prudentiam ultrò resolvi in sapientiam, veluti matrem; & temperantiam, si vera sit, ipsam esse charitatem sanctè ordinatam: charitatèmq; sub sapientiâ, & sapientiam sub charitate, quarum neutra sine altera detur, optimè animadverti? Quid ergo? sol virtutis unicus est, sive ignis voluntatis, sive lux intellectus, ad animum revocetur.

(5) Atque iterum hinc cognoscimus, virtutem intellectualem, *Sapientiam*, practicam esse omninò, iuxta illud *Platonis in Offic. Cic. L. I. Scientia, quæ est remota à justitiâ, calliditas potius, quàm sapientia, est appellanda*. Et *SENECÆ, Epist. LXXI. ipsam virtutem in parte nostri meliorem, id est, rationali positam. Quid erit hac virtus? iudicium verum, & immotum: ab hoc enim impetus veniet mentis, ab hoc omnis species, quæ impetum movet, redigetur ad liquidum. Conf. sup. C. I. Aph. III. N. 2. & Aph. IV. N. 1.*

APHORISMUS V.

Videtur autem virtus, quatenus una, speciali-ore vocabulo expressissimè dici *SAPIENTIA*: unde & sapientia, in profanis æquè ac sacris litterarum monumentis, princeps virtutum omnium est semper tradita, virtutisque studio addicti *Sapientes* denominantur. Nec negandum quidem, eosdem *iustos* appellari: quoniam verò sapientia dirigit justitiam, non item hæc eam, licet ei adsit, tanquam *essentialis* proprietas, sine qua neque esse neque manere potest sapientia; idcirco splendor ipsius virtutis minor in justitiæ, maior in sapientiæ nomine apparet. Ita fit, ut justus dicatur, qui justè agat; prudens, qui cogitet prudenter; sapiens, qui cogitet agatque & prudenter, & justè, & fortiter, & moderatè, & piè. Tanquam *una* consideratur etiam virtus, si prædicatur *interior pulchritudo*, ut *NICOL. DAMASCENO &c. Honestas*, seu, *Honestum*, ut *CICERONI, SENECAE: Vita ad legem Naturæ ordinata*, ut *STOICIS* universis: *Perfectio*, non absoluta, sed cujusvis conditioni propriæ accommodata, ut *PERIPATETICIS &c.*

NOTA. (1) Off. Cic. l. II. comparatio instituitur inter prudentiam & iustitiam, quarum hæc *ad faciendam fidem* plus poleat: *quippe quum iustitia sine prudentia satis habeat autoritatis, prudentia sine iustitia nihil valeat.* Et quidem rectè. Sapientia autem ipsa sine iustitia ne concipitur quidem, neque huic, ut contrà quodammodo prudentia, opponi potest.

(2) Sapientiam veram non assequi potuisse Græcorum & Latinorum sapientiores, pulcherrimè observat Liber BARUCH c. III. præsertim v. 21. &c. nuncupans quidem illos *mythologos & exquisitores intelligentiæ*, sed negans, *cognovisse viam sapientiæ, semitasque ejus meminisse.* Conf. 1. Cor. I, 20, 21. 30. II, 6, 7, 8, 9, 10.

(3) Inter reliquias imaginis Dei naturales vel maximè est referendum, quòd natura hominis incredibili ducatur sapientiæ desiderio, licet in agnoscenda ipsa errore nimio evagetur. Qua de re AUGUSTINUS eleganter, *de Civ. Dei* l. VII. c. VII. *Stoici*, ait, *quum pulchros dicant non esse, nisi sapientes, multum mirari soleo, quibus sensibus corporis istam pulchritudinem viderint, quibus oculis carnis formam sapientiæ decusque conspexerint.* CICERO *de officiis* l. I. Imprimis, inquit, *hominis est propria veri inquisitio atque investigatio.* Itaque, cum sumus necessariis negotiis curisque vacui, tum avemus aliquid videre, audire, ac discere, cognitionemque rerum aut occultarum, aut admirabilem, ad benè beatèque vivendum necessariam ducimus. Ex quo intelligitur, quod verum, simplex, sincerumque sit, id esse naturæ hominis aptissimum. Idque (post pauca, quibus ordinem sapientiæ adjungit, tanquam præcipuè atque insigniter proprium) dicit *honestum* illud, quod, *etiamsi a nullo laudetur, laudabile sit natura*; de quo PLATO præclare sit loquutus: *Si facies honesti oculis cerneretur, mirabiles amores excitaret sapientiæ.* Conf. supra C. II. Aph. II. N. 3. excerpta

pta

pta *Lud. Viv.* ad Augustinum: it. B. I. ARNDT II de Ver. Christ. l. I. c. XXXVII. Ecce autem! vix effatum hoc in lucem publicam retraxerat Consularis Philosophus, cum natus est Dei & hominis Filius sub AUGUSTO, in forma humana ipsam faciem Sapientiæ exhibens verissimam. Cecinerunt igitur ignari illi, quod deinceps Sapientia ore suo exclamavit, discipulos nempe alloquens Luc. X, 23. *Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis! Dico enim vobis, multos Prophetas & Reges cupidissime videre, quæ vos videtis, nec vidisse; & audire, quæ auditis, nec audivisse.* Quò etiam pertinet: *Sapientiam justificatam esse à suis filiis.* Matth. XI, 19. Luc. VII, 35. At enim quomodo est justificata? certè ita, ut totus populus & publicani justificarent Deum in Spiritu. ib. v. 29. conf. 1. Tim. III, 16. Tam mirabiles Sapientiæ amores in ipsis excitati erant, conspecto atque audito CHRISTO, qui nobis a Deo factus sapientia! 1. Cor. I, 30. *Pharisæi verò & Legis interpretes consilium Dei rejecerunt adversus semet ipsos.* Luc. VII, 30. Quæ causa? quoniam non patiebantur, interiorem sibi à Spiritu S. aperiri oculum; quo quippe solo agnoscitur verè Sapientia, & sine quo externi oculi sunt tenebra, lucem veram haud comprehendentes. Quomocunque enim Sapientia Dei se patefaciat, talis non percipitur, nisi in mysterio: siquidem eam nemo principum seculi hujus cognovit; nam, si cognovissent, nequaquam crucifixissent Dominum Gloriæ. 1. Cor. II, 7, 8. conf. Luc. XI, 49. Nulli ergò sunt alii, quàm crucifigentes pulcherrimum ex hominibus Ps. XLV, 2. quos audimus criminari apud ESAIAM c. LIII, 2, 3. *non forma illi, nec decor: vidimus eum, sed non ad spectus: ergone desideraremus eum? Despectus fuit, & contemptissimus virorum: vir dolorum, & expertus infirmitatem; unde quasi occultatio facierum ab ipso: contemptus adeò, ut nec reputaverimus*

LIII.

em. Quum verò à mortuis resurgeret triumphans Sapientia, quàm admirabiles sui amores tum excitavit! De quibus & omnes DOMINI apparitiones, & solennia Pentecostalia, Apostolorum quoque dicta & miracula, Martyrum denique beatissima in tormentis gaudia testantur. Atque hi ipsi Martyres ac Confessores unicâ voce istâ, CHRISTIANUS SUM, quid in *statu Confessionis* significârunt aliud, quàm unius veræ Sapientiæ admiratores sese & amatores haberi velle? Conf. EUSEBII Hist. Eccl. lib. IV, c. XV. XVI. XVII. lib. V. c. I. II. lib. VI. c. V. VIII. ubi NARCISSUS, qui in Christianæ virtutis amore annos sexdecim supra centum superavit, eodem sensu dicitur *Philosophus*. &c.

(4) Pulchritudinis laudem virtus accepit ab ordine & decoro, ut scitè observat disertissimus Romuli nepotum de *Offic.* l. I. Nullum aliud animal, quàm homo, eorumque ipsorum, que aspectu sentiuntur, pulchritudinem, venustatem, convenientiam partium sentit. Quam similitudinem natura, ratioque ab oculis ad animum transferens, multò etiam magis pulchritudinem, constantiam, ordinem in consiliis, factisque conservandum putat, cavetque, nequid indecorè, effeminatève faciat: tum in omnibus opinionibus, & factis, ne quid libidinosè aut faciat, aut cogitet. Quibus ex rebus constat, & efficitur id, quod quarimus, honestum. Et ibidem infra: Est quiddam, idque intelligitur in omni virtute, quod deceat: quod cogitatione magis à virtute potest, quam re separari. Ut enim venustas, & pulchritudo corporis, secerni non potest à valetudine: sic hoc, de quo loquimur, decorum, totum quidem illud est cum virtute confusum, sed mente & cogitatione distinguitur. Quin imò

*Gratior & pulchro veniens in corpore virtus
Adjuvat Euryalum.*

PLATO internam pulchritudinem passim appellat

σωφροσύνην, temperantiam, seu statum animi undiquaque temperatum: atque in *Phædro* introducit Socratem, orantem, ut sibi detur, quò efficiatur pulcher; & quacunque extrinsecus sibi adsint, interioribus sint amica: utque sapientem solum divitem putet, aurique accipiat tantum, quantum nec ferre, nec ducere possit alius, quàm vir temperans. Christiani discunt è *Psalmo XLV*, 11, 12. animæ pulchritudinem veram non haberi posse, nisi in CHRISTO per fidem, qua ipsi ipsa unice adhærens *Pf. LXIII*, 9. in ipsius imaginem transformetur. *2. Cor.* III, 17. CLEMENS ALEXANDRINUS *Strom.* V. dicit: Virtutem esse animæ pulchritudinem; turpitudinem, eius vitium esse. Uberius hic legendus B. Ioh. ARNDIVS de *Ver. Christ.* l. IV. c. VI. it. l. III. c. XLIII. l. III. c. IV. Conf. sup. C. I. *Aph.* VII. N. 3.

APHORISMUS VI.

UT multas quasi partes agnoscit Virtus, ita etiam gradus, per quos variis modis vel amplificatur, vel minuitur; prout agendi principia interna, externa, bona aut noxia, adfunt, defunt, accrescunt, decrescunt, atque hinc gratia divina locum invenit magis minúsve. Inde tamen non tollitur unitas, nisi ipsa virtutis radix penitus aboleatur. Nec verò essentiam virtutis in mediocritate sitam esse, pridem monuerunt, qui experientiâ sunt edocti, quàm necesse sit, aliquando plus, aliquando minus, & aliis aliter in rebus affici, operari; quin etiam quandoque provehi

ad extremum, ex quo nascuntur officia *heroica*. Plato igitur non modò *Aristotelem*, sed se ipsum, quoque superare, in definiendo *summo* hominis *bono*, rectè à *Lud.* VIVE iudicatur: quanquam is, quod conjecturâ ingenii quadante- nus adsequutus, verbis que profusus est, ipsa agnitione & affectu verè consequi nequaquam potuit.

NOTA (1) Quum Naturæ lumen corruptum, quid vera sit virtus, ignoret, multò minùs de huius gradibus quidquam certi aperire potest. Quicquid ergò de illâ viderunt mente suâ Gentiles Philosophi, quamvis plurimum veri haberet, tamen propter verarum virium defectum id omne fiebat *hypocriticum*, si rem aggrediebantur ipsius voluntatis studio atque conatu. TULLIUM hîc audimus, veluti confitentem reum: Off. l. I. *Quoniam vivitur non cum perfectis hominibus, plenèque sapientibus, sed cum iis, in quibus præclarè agitur, si sint SIMULACRA virtutis: etiam hoc intelligendum puto, neminem omninò esse negligendum, in quo aliqua significatio virtutis appareat.* Vagatur fanè hic animus tam solutus in errore suo, ut, non tam veram virtutem, quàm modò aliquam eius significationem, vel simulacra, inter mortales dari, opinetur. Nec multò rectiùs ARISTOTELES 2. *Nicom.* ult. & 4. *Nicom.* V. scribens: *Qui paulum à perfectione descendit, sive modum aliquantulum superet, sive etiam aliquantulum eum deserat, non vituperatur; sed is tantum, qui longius, quàm par sit, ab eo discedit.* Neque enim hic cogitationem virtutis gradibus dignam inire poterat, postquam eam totam posuerat in *mediocritate*, extra quam inveni-

ebat

ebat nihil præter *nimum* vel *parum*. Tanti interest, per Dei gratiam novisse, quòd virtus non sit vera, ubi

Fors & virtus miscentur in unum;

nec affectio animi ulla sit virtus, nisi ipsa hæc tota & una sit regina, domina & victrix omnium affectuum, *fidei* robore *victoriam de mundo* reportans atque conseruans! i. loh. V, 4. Quo ex statu, quoad talis permanet, consequuntur demum *gradus*, nunc maiores, nunc minores: virtus autem non cedit aut cessat, donec homo luctam spiritûs contra carnem disolverit.

(2) *Lud.* VIVES ita iudicat de Platone in c. IX. l. VIII. *de civitate Dei* apud Augustinum. Nec abludit a vero, si Plato aliquid veri de Bono summo vidit, secundum ea, quæ supra, huius Cap. Aph. ll. Not. III. leguntur. Nec tamen verè illud vidit, quod non expertus est; sed istam veritatis scintillam partim à *traditione* quadam videtur, hausisse, partim indagavit ex relictis *principiis* rationis: qua quidem is meliùs, quàm *Aristoteles* aliique, non verò tam benè usus fuit, ac debebat. Etenim, si id factum esset, non ei defuisset Deus sua *speciali* gratia: hac autem destitutum mansisse Platonem, multa eius alia fat testantur. Concludendum ergò:

*Vir bonus & sapiens, in quo omnia
- VINCIT HONESTAS!
Sola sed hanc veram BIBLIA
- Sancta docent.*

CAP. III.

ADNOTATIONES DE USU.

CONSPECTUS.

PARS I. Traſtationem de Virtute, ipſo uſu practicam requiri. II. Veræ virtutis ſubiectum eſſe utramq; facultatem conjunctim, intellectum ac voluntatem; nec dari eius habitum, niſi in unione cum Deo per Chriſtum. III. Medium remotius, per quod virtutis veræ unitas cognoscatur aliquatenus, apparere ex defectibus Ethnicorum in cauſſis illius explorandis. IV. Eò referenda etiam dicta & facta eorundem ſpecioſiſſima, & Chriſtianorum hypocritica. Unde pateſcit neceſſitas virium ſupernaturalium, ante omnia quaerendarum. V. Medium proximum, verſari in legitimo uſu Legis & Evangelii: ex remotioribus autem propiùs ad hoc accedere quamlibet calamitatem, inſervientem contritioni interiori; ſine qua effectum fidei in homine aſſequi nequeat efficacia Evangelica, ſcaturigo omnium virtutum. Qua in praxi oſtenditur utilitas, utrâque ex meditatione, tam eâ, quæ virtutem multiplicem indagat, quàm hac ipſâ, quæ virtutem unam agnoſcit in Spiritûs fundamento. Denique proficiendi ac perfeverandi ſtudium, tribus cum partibus, præſcribitur. VI. Additur primæ iſtarum partium, in precando ſitæ, quòd præter cætera orandum ſit donum Gratia, qua excitemur ad ſalutaria. VII. Ad perfeverandum in virtute, fuga arrogantia commendatur, miſeria humanæ conſcia, & gloriatio in divi-nâ miſericordiâ.

I.

ANte omnia nos curare oportet, ne circa ſimplicem Virtutis naturam *theoreticè* verſemur: ita enim nunquam cognoscitur verè, propterea quòd ipſa merè *practica* eſt; tum demum indolem patefaciens ſuam, ſi quàm
mini-

minima veritatis lux obſequio quàm maximo excipia-tur. Proverb. II, 2, 3, 4, 5. Ioh. VII, 17.

II.

VERI, *theoreticè* ſumti, in eo collocatur vis, ſi intel-lectus rem ita, ut eſt, capiat. *VERUM*, ſpectatum *practice*, in animo humano radices non agit, niſi in eo agni-to cor æquè, ac mens, connitatur ad Deum ipſum, tan-quam Summum Bonum, quo, veritate inſerviente, per-fruatur. Hæc prima virtutis via, ad *ambulandum in luce & veritate!* ut teſtatur *prima, ſecunda & tertia* S. IOHAN-NIS epiſtola.

(2) Falluntur, qui virtutes intellectûs, virtutes-que voluntatis, judicant ex eo, quòd quælibet ſuam fa-cultatem, cuius virtus eſt ſeu dicitur, ad munus ſuum rectè, promptè ac facilè obeundum inſtruat. *Phyſicè* qui-dem, & *theoreticè*, diſtingui ſic poſſunt *potentia*, rectè in-formata; unde fit, ut

*MULTA viri virtus animo, multusque recurſet
Mentis bonos:*

non autem ſic illæ diſcernuntur *practice & moraliter*, ne-dum ut virtus ſenſu Chriſtiano, ſeu Theologico, acci-pitur, quæ conflatur utrinque una & ſimpliciſſima. Conf. ſuprà C. II. Aph. III. N. 6. Quamvis enim *ἐπέγγρα* intellectus à voluntate, & voluntatis ab intellectu, in aliquibus ſit diſtincta; ad hoc tamen, ut conſtitua-tur vera virtus, unaquæque facultas functionem ha-bet *incompletam*, eſtque ordinata utraque eò, ut con-junctim per receptam Chriſti gratiam fruatur Bono Summo, ceu *practico ſine*, atque ad hunc utriusque con-tentio circa omnia collineet, quo DEUS vividè agnoſca-tur. Ierem. IX, 23, 24. 1. Cor. I, 30, 31. 2. Cor. IV, 7. X, 17. XII, 9. Conf. C. I. Aph. IV. N. I.

III.

Ad virtutis unius veræ indolem investigandam non est spernendum adjumentum, si sollicitè exquirantur, *DEFECTUS*, quibus impediti Ethnici ab ea semper aberârunt. *PRIMUS* eorum fuit, quòd ignorârunt & verum virtutis finem, Deum, & medium, Verbum Dei. Dolendum, quòd nunquam dignè satis utriusque notitia æstimetur à Christianis. Optimè *CHEMNITIUS* Loc. Theol. de Deo c. I. §. III. *Candidos Lectores, maximè autem juniores, monitos velim, ut haud gravatim præstantissimi illius auctoris, M. Tull. Ciceronis, tres de natura Deorum libros in manus sumere, eosque diligenter evolvere velint. Tum ex collatione illorum librorum & nostræ doctrinæ, quæ desumitur ex verbo Dei, evidentissimè cognoscent, quantæ genlium, etiam sapientissimorum, tenebræ de vero Deo fuerint, & quantæ lux divinæ gratiæ nobis sit communicata. Excitabit ista collatio non ignavos Dei cultores ad summam gratiarum actionem pro lumine Verbi, quod nobis indignis, præ cæcis & miseris istis hominibus, est communicatum. Scribunt illi: Natura considerationem ac contemplationem esse animorum naturale quoddam quasi pabulum: aut quantum beneficium, quòd nos animæ pabulo supernaturali, eoque divinis viribus redundante, uti & frui possimus! Quomodo verò etiam Naturæ lumen luminis Scripturæ & Gratia infervire queat debeâtque, ex Theologia Naturali Arndtiana, de Vero Christian. I. IV. præsertim part. II. mirum quantum elucet. Gratias verò agamus DEO per IESUM CHRISTUM Dominum nostrum, quòd tenebræ transierint, & lux vera nunc luceat! 1. Ioh. II, 8.*

(2) *SECUNDUS*: quòd finem Virtutis posuere, hujus vitæ felicitatem, seu, ut vita naturæ conveniens age-

retur.

retur. *PANÆTIUS* statuit, in virtutibus idem evenire, ac si multis jaculantibus unus proponatur scopus, qui variorum contineat lineamenta; deinde singuli quidem scopum attingere studeant, alius tamen modum sibi statuatur eum attingendi alium: sic virtutes etiam finem omnes habere beatitudinem, quæ sit in vitâ naturæ conveniente posita, hunc autem alios aliter assequi. Licet enim hoc benignius interpretemur, quàm *LACTANTIUS* lib. III. c. VIII. censens, hinc consequuturum, ut belluarum more vivendum esset; memores quidem satis, quòd per naturæ ductum intellexerint rectum, seu, cum Cicerone ut loquar, juxta partes constantiæ, moderationis, temperantiæ, verecundiæ, à naturâ nobis datas, siue innatas, excultum rationis usum: tamen ipse hic auctor coactus est, de se & sui similibus fateri *Off. I. III. Sed nos veri juris germanaque justitiæ solidam & expressam effigiem nullam tenemus; umbrâ, & imaginibus utimur: easque ipsas utinam sequeremur! ferunt enim ex optimis naturæ principiis, & veritatis exemplis. Quibus rursus (conf. C. II. Aph. VI. N. 1.) confitetur, virtutem veram se nullam novisse. Multò rectius PLATO supra C. II. A. II. N. 3. & de Legibus Lib. IV. Cogitare quisque debet, qua ratione ex eorum numero sit, qui (non Naturam, sed) Deum sequantur. Deus profectò nobis rerum omnium maximè sit mensura, multòque magis, quàm quivis, ut ferunt, homo. Qui igitur huic tali amicus fore studet, necesse est, ut quam maximè pro viribus talis efficiatur. Quum verò & ipse notitiam Dei tantum generaliter, non verè sit consequutus; non quidem tota ex vano, seu mendacio, nec tamen non vana fuit per se tota & illa veritatis scientia, quippe quæ in tenebris detineretur. Quid CHRISTUS DOMINUS de umbris & imaginibus illis doceat, monstrat Evangelium *Matthæi* c. V, 46, 47, 48. VI, 32. Unde*

iis

iis opponit sequentia ORIGENES, *contra Celsum* lib. IV. *Iuxta nostrum dogma, eadem (non, æqualis) est virtus beatorum omnium, ac proinde eadem Dei & hominis. Quapropter DISCIMUS illud præceptum: Estote perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est. Hæc ergo est una & sola virtus vera ac solida, qua unus cum Deo spiritus est, qui Deo adhaeret.* I. Cor. VI, 17. Nec impeditur magis illa, quam si eis rebus, quibus utendum est, frui voluerimus. *UTENDUM* enim natura & mundo, non fruentum, in quo Ethnici errarunt; *FRUENDUM* autem solo DEO: ut præclare distinguit AUGUSTINUS *de Doct. Christ.* l. I. c. III. IV. V. Quò fidelius igitur ac constantius homo se aliosque ad hunc finem in omnibus adducere nititur, eò firmitus in ipso fundata, & radicata, & ædificata virtus est.

(3) *TERTIUS*: quò Deum, sicuti non ut finem, sic neque ut autorem datorumque virtutis agnoscerent. Conf. C. I. Aph. I. N. I. Nam, si Deum sibi proposuissent pro fine & norma, eundem facile & unicum omnis boni effectorem essent venerati cum Platonis. Quanti autem momenti sit illud in tota hac causâ, ut ab omnibus rivulis ad fontem unicum pergatur, Salomonis persona testatur gravissimè SAPIENT. c. VIII, 21. *Cognoscens verò, quòd non aliter compos sapientia futurus essem, NISI DEUS DARET; ET HOC ERAT PRUDENTIÆ, SCIRE, CUJUS EA ESSET GRATIA: accedens Dominum, precatus sum ipsum ex toto corde meo.* Conf. Proverb. II, 3, 4, 5, 6. III 5, 6, 7. Matth. VII, 7, 8, 9, 10, 11. Nec prætermittenda antithesis SIRAC. XXXIV, 9, 10, 11, 12, 13. &c. *Spiritus, timentium Dominum, vivet: spes enim eorum est super Eum, qui salvat ipsos. Qui timet Dominum, nihil extimescit, neque exarscit; quia Ille spes ipsius. Timentis Dominum beata est anima. Cui adhærebit, & quis est stabilimentum ejus? Oculi Domini sunt super amantibus*

mantibus Ipsum, protectio potentia & statumen roboris, tegumentum ab aestu, & tegumentum à meridie, custodia ab offendiculo, & auxilium contra casum. Ille exaltans animam, & illuminans oculos, sanitatem dans, vitam & benedictionem!

(4) *QUARTUS*: quò Platonis affectu, etsi virtutis causam efficientem atque finalem profitebantur Numen, supremum, tamen hac cognitione saporem virtutis verum non perceperint; si maiorem etiam nacti sint ac suaviorem fortè, quam Aristotelici aliique, de DEO vix cogitantes. Videntur sanè priores similes regis DARI, qui, quum aquam turbidam bibisset, negavit, unquam se bibisse jucundius: enim verò nihilominus aqua fuerat turbida. Exemplum esto ex CICERONIS libro de Amicitia, ubi docetur; si quis requirat, ut par sit ratio acceptorum & datorum, hoc quidem esse, nimis exiguè & exiliter ad calculos revocare amicitiam. Egregie quidem ille pro genere suo, ut multa. Ponamus: Platonem ascendisse hac in re ad imitandam bonitatem Dei, solem suum & pluviam emittentis super malos & bonos, super justos & injustos; propterea que ipsum non modo amicis, verum inimicis etiam benefecisse, nec non gavisum esse hac conscientia. Affingentes verò huiusmodi quid Platoni, certè nihil amplius ipsi dederimus, nisi commentitiam virtutem. Namque non minus mansisset alienus ab eo, quod verum verè est; neque enim pervenisset usque ad (veram) inimici dilectionem, ubi ipse OCULUS PURGATUR, QUO VIDERI DEUS POTEST, quantum potest ab iis, qui huic seculo moriuntur: nam in tantum vident, in quantum moriuntur huic seculo; in quantum autem huic vivunt, non vident. AUGUSTIN. *de Doct. Christ.* l. II. c. VII. Cur non ascendere potuisset in hunc gradum, commonstrabit defectus

QUINTUS: quòd, si vel Platonis quidam, quantum per naturam fieri potest, à jucunditate rerum trans-

euntium se advertens, ad dilectionem aeternorum incommutabilem quærendam convertisset, scilicet ipsius Dei unitatem; hanc iste sua in caligine aspiciens in longinqua radiantem, per se sensisset tamen, se non posse illam lucem infirmitate aspectus sui sustinere; nec invenisset per se **CONSILIUM MISERICORDIÆ**, in quo purgaret animam tumultuantem, atque obstrepentem sibi de appetitu inferiorum conceptis sordibus: quæ sunt verba eiusdem loci Augustiniani. Paucissimis: **NATURA** in Gentilibus **NON SANATA** erat **PER GRATIAM**, nec sanari poterat sine verbo Dei de Mediatore. Quamobrem, ut Virtutes Ethnicorum haud perperam à multis **SPLENDIDA PECCATA** dicuntur; (conf. G. I. VÖSSII *Histor. Pelag. L. III. P. II. c. X.* &c. unâ cum *Tractatu Theologico de Natura & Gratia*, edito à Dn. D. P. ANTONIO) sic eò præsentior agnoscenda est cœlestis misericordia, Christiani qua frui possunt, tot ingenia incomparabilia, respicientes, in tantæ miseriæ tenebris relicta esse. Quò impensius etiam cavendum, ne quid in nostro salutis portu omittatur, videndumque, ut abjecta omni cunctatione exsuscitentur animi nostri illâ curâ, quam **CHRISTUS** commendat unicè, majorésque ita ad veram virtutem capeßendam fiant. Matth. VI. 22, 22. Philipp. I. 9, 10, 11.

IV.

Neque illud contemnendum adminiculum; ut noventur Paganorum dicta & facta, quæ virtutis speciem admirandam præ se ferunt. Conf. sup. C. II. Aph. I. N. I. Qua de re in primis adhibendus **AUGUSTINUS** de *Doct. Christ.* l. II. c. XIX. scribens: *Quisquis bonus verusque Christianus est, Domini sui esse intelligat, ubicunque invenerit veritatem; quam consitens atque agnoscens, etiam in litteris sacris superstitiosa fragmenta repudiet, doleatque homines atque caveat, qui cognoscer-*

gnoscentes Deum, non ut Deum glorificaverunt. &c. Et c. XL. observans, illud in Exodo factum, ubi populus Israel vasa atque ornamenta de auro & argento, vestesque Ægyptiis ex præcepto Dei abstulit, figuratum fuisse, ut hoc præsignaret, quòd Christianus quævis bona ab Ethnicis scriptoribus, tanquam possessoribus iniustis, debeat transferre ad usum justum prædicandi Evangelii. Nonne aspiciamus, inquit, quanto auro & argento & veste suffarciatus exierit de Ægypto, Cyprianus, doctor suavissimus, & martyr beatissimus? quanto Lactantius? quanto Victorinus Optatus, Hilarius, ut de vivis taceam? quanto innumerabiles Græci? Quòd prior ipse fidelissimus Dei famulus Moyses fecerat, de quo scriptum est, quòd eruditus fuerit omni sapientia Ægyptiorum. Conf. sup. C. I. Aph. VI. N. I. Addit verò etiam c. XLI. XLII. vigilandum, ne translatis illis abutamur atque inflemur, quæ ne comparari quidem mereantur cum divitiis Ierosolymitanis. Atque ideò nunc vendatur potius præda ista, hoc est, usutantum remotiore inferviat nobis ad pudorem, tanquam Legis flagellum, ne alibi, quàm in armis (spiritualibus) animum habeamus. Conf. *LIVIVS X, 20.* Talia Ægypti spolia sunt, quæ agunt de despicientiâ rerum humanarum, de honestate utilitati præferendâ, de constantiâ; & similia. e. c. *Qui ita frui voluptatibus volunt, ut nulli propter eas dolores consequantur, & qui suum iudicium retinent, ne voluptate victi faciant id, quòd sentiunt non esse faciendum; hi voluptatem maximam adipiscuntur, prætermittenda voluptate.* Item: *si omnes Deos hominesque celare possemus, nihil tamen avarè, nihil injustè, nihil libidinosè, nihil incontinenter esse faciendum.* Item:

IUSTUM, & tenacem propositi virum,
Non civium ardor, prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solidâ: neque Auster;

*Dux inquieti turbidus Adria,
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum serient ruinae.*

Exempla etiam, *Aristidis & Fabricii justitiæ, Reguli constantiæ*, sunt talia: in quibus naturali modo humanas
Et pudor incendit vires, & conscia virtus.

(2) Quò referenda quoque Christianorum opera hypocritica illorum, qui habent *μὲν φῶσιν εὐσεβείας*, speciem pietatis, virtutem verò ejus (*τὴν δύναμιν αὐτῆς*) abnegant. 2. Tim. III, 5. Fit namque interdum, ut hypocritæ aliqua virtutis simulacra tam feliciter consecutur, Diabolo ipsorum conatibus non repugnante nec adversante, ut sanctis anteposendi omnibus videri queant. Cuiusmodi specimen apparet in *Pharisæo* Luc. XVIII, 11, 12.

(3) Caput autem est in omni hac meditatione, ut, quò magis naturæ molimina quæque splendidissima, in iis, quæ ad pietatem seu virtutem veram pertinent, tam apud Christianos, quàm Gentiles, tota ex fraude peccati & mendacio composita sunt, eò studiosius inquiretur, quænam *δύναμις* desit utrisque, & qua in re consistat illa vis, sine qua virtutis forma externa cassum quiddam est, interiorem veritatis formam nullam habens. Cujus ipsius inanitatis arguebatur *Magister ille in Israel, NICODEMUS*, quo cæteroqui nemo erat honestior *Jerusalemis*. Ioh. III, 10.

(4) E quibus propositis & hoc consequitur, quàm noxia sit disciplina, quæ ineuntem ætatem ad mores quidem, honestatis laude eximios, serio ducit, efficaciam verò Christianismi propriam, eamque unicam virtutum omnium radicem, si non odio aperte profecutur, saltem negligit, aut multò minore industriâ requirit ac com-

mendat. Quid tam perversum præposterumve excogitari potest, sicut ista methodus ad virtutis viam? non, quòd exterius decorum sùsque deque habendum sit; (nam, hæc quidem est sententia non tantum rustica, verum & contraria veræ virtutis indoli, à quâ, tanquam valetudine bonâ, haud separanda pulchritudo) sed, quoniam, uti absurda esset cura pulchritudinis valetudine posthabitâ, sic turpis est dolus venusta gestuum moderatio, si præcipiatur antè, vel magis, quàm ægrotantis animæ purgatio. Fit enim inde, ut cum opinione honesti arrogantia succrescat, & hac dominante gratia Spiritûs sancti è verbo Dei admitti non possit. En, sepulcra pulcherrimè picta; at, plena teterrimis fordibus! Matth. XXIII, 27. Ecce autem!

Nil peccatis timidus navita puppibus

Fidit. tu, nisi ventis

Debes ludibrium, cave!

Quàm sapiens contra DOMINI regula! ibid. v. 23. *HÆC OPORTET FACERE, & ILLA NON OMITTERE*. At verò, hoc verbum quid valeat, non vident, qui in errore suo perstantes, urgent: si adolescentia hoc vel alio die, mense, anno, regni Dei *δύναμιν*, & medicinæ spiritualis fructum, nondum ostendat, num ipsa tantisper animi corporisque cultu, quasi quodam humanitatis cibo privanda? perinde, ac si Medicum interrogent, qui in ægroto medelæ efficaciam nondum sentiunt, interimne fomentis abstinendum & allevamentis? Cùm enim CHRISTUS negat omittenda, quæ debeant posteriora esse, non jubet, omittere illa tam diu, donec priora, seu *graviora Legis*, plenè effecta fuerint: sed divino imperio mandat, *hæc facere*; quod certè plus est, quàm *non omittere*; atque ita primariam operam his impendendam postulat. Quæ si talis continetur sine ulla inter-

missione, optatus licet eventus aliquandiu haud responderit, tum non vetat, interea simul secundariam illis tribuere; immò, ne illa omittantur, dicit oportere. Similiter, si & juvenus persentiscat, multò quidem majore contentione studium veri Christianismi indefinenter exigi & instillari, tunc eidem non nocebit facile, si secundariò conformetur ad honestatis civilis ornamenta, dummodò hæc ab institutis Christi, & Baptismatis stipulatione, haudquaquam discrepent. Verùm enim verò mundus manere mavult intimè immundus, & præposterus, *amans tenebras magis, quàm lucem.* Joh. III, 19. Idcirco non *FACIT*, seu, non curat præcipuâ sollicitudine, ut unà cum suis *δύναμιν* spiritus Christi induat; sed, ore & corde frigans, quæ spectent eò, inquit, *non omittenda*: faciens autem ex toto corde, quæ non oportet primariò facere, plus satis omittit, quæ non tam non omittit, quàm facere oportebat. Quo ipso spiritum *Antichristi* fovet ac prodit miserrimè. Conf. supra C. I. Aph. V. N. I.

V.

Natura simplicissima Virtutis, divinæ gratiæ & veritatis plena, quum ipsa sit *δύναμις* illa Evangelii, potentia & efficacia, reddens quælibet graviora Legis quàm facillima; meminerit cultor sapientiæ semper, quantopere CHRISTUS Nicodemo inculcet: Joh. III, 6. *Quod natum est è carne, caro est: sed, quod natum est è Spiritu, spiritus est.* Quo ex fundamento intelligitur, in naturâ depravatâ non posse fieri, ut radix virtutis, quæ una, aliter, quàm duabus efficiatur, conservetur, augeatur, partibus: quarum prior (*privativa*) tanquam fructus *mortis* DOMINI, quicquid carnis est; seu è carne nascitur, *crucifigit, mortificat* Rom. VIII, 13. Gal. V, 24. *instaurans paupertatem spiritus, velut officinam* Spiritus Sancti unicam; Matth. V, 3. Rom. VI, 2. altera (*positiva*)

(*positiva*) tanquam fructus *resurrectionis* DOMINI, *Spiritus vite in* IESU CHRISTO confert, renovat, communit pace & *arrhabone*, atque instruit ad *opus fidei in potentiâ*, & omne bonum. Rom. VIII, 2. 4. 10. 16. 26. Eph. 1, 13, 14. Philipp. IV, 7. 1. Ioh. III, 24. IV, 13. 2. Thess. 1, 11. Hebr. XIII, 21. Ad hanc posteriorem verò transitus non datur, nisi reconciliatione cum Deo impetratâ ex *Evangelio*, factâque & *iustificatione & adoptione*. Priorem efficit *Legis*, strictè & latè dictæ, usus legitimus: cui inferviunt quoque externæ calamitates, præ reliquis adminiculis *remotioribus* tantò quidem *propiores*, quantò magis ad sentiendam manum Dei sunt destinatæ, Ierem. V, 3. virtutisque occasionem atque ansam quasi urgentiorem, præbent. Simulacra huius rei, tametsi aliena, ipsi etiam Gentiles monstrant, canentes:

Hæciora quis nōssæt, felix si Troja fuisset?

Publica virtutis, per mala, facta via est.

(2) Est ergo inevitabilis renatorum conditio, de qua CHRISTUS ad Paulum 2. Cor. XII, 9. *Virtus (potentia) mea in infirmitate perficitur.* Apostolus propterea subjungit: *Lubentissimè igitur gloriabor potiùs in ipsis infirmitatibus meis: per infirmitates non denotans peccata, sed passiones, internas, externas; quibus carnem infirmitatibus, fidelis eò ardentiore Spiritu potentiam Christi recipiens imbibit, ipsâque corroboratur penitus, subacto obstaculo.* Quam loci ejus Biblici sententiam enucleat uberius SPENERUS in *GERMANICIS DICTIS BIBLICIS*, à securorum abusu vindicatis, p. 333. &c. Itaque gloriatur Paulus non tam de perpeffionum suarum infirmitatibus variis, quàm de potentiâ Christi, quæ in iis super ipso habet. Conf. 1. Pet. II, 19, 20. IV, 14. Sic etenim affecto *Gratia Christi sufficit* omninò (*ἀρκείν*) ad virtutem ita præstandam, ut homo sit *ἐν ἀρεῇ* & *δύνη*, ibid. & Rom. XIV, 18.

(3)

(3) Hinc AUGUSTINUS tam sedulo inducit veluti omnium unam regulam, cupitque hanc notissimam esse Christianis: *Intantum ipsos videre, in quantum moriantur huic seculo; in quantum autem huic vivant, non videre*: ut lib. II. de Doct. Christ. c. VII. &, mutatis modo verbis, rem eandem I. III. c. X. *Quanto magis regnum cupiditatis destruitur, tanto caritatis augetur*. Hinc, opus illud divinum condens de Civitate Dei, in spiritu is vidit, quod eloquitur I. XIV, c. XXVIII. *Fecerunt civitates duas, amores duo; terrenam scilicet Amor sui, usque ad contemptum Dei; caelestem vero, Amor Dei, usque ad contemptum sui*. Denique illa, in se ipsa; haec, in Domino gloriatur. Hinc POLYCARPI Martyris sententia decretoria: *Non nobis à melioribus ad deteriora mutabilis mens est. Pulchrum vero atque honestum ducimus, à vitiis ad virtutem transcurrere*. EUSEBII Histor. Eccles. lib. IV. c. XV. Conf. B. J. ARNDTI de Vero Christian. lib. I. c. XXXVII.

(4) Quemadmodum vero in feminibus inest vis earum rerum, quæ ex his progignuntur; non aliter dicta Evangelii efficacia unicum est semen spirituale, in quo vis ipsa virtutis unius inest, quæ variis virtutum speciebus, formis, notionibus efflorescit. Conf. ejusd. ARNDTI de V. Christ. I. IV. parte II. c. XXXII. cum dicto D. GERHARDI in Aphor. p. 166. *Ut ex radice multi arboris rami prodeunt, sic ex charitate (Dei) multæ virtutes generantur*. Quid igitur? possumusne aut unius virtutis nomine contenti esse, aut divisione plurium sic uti, ut prorsus dimittatur unitatis mentio? Neutrum equidem statuendum; arbitror, sed, in praxi & unitatis & divisionis reputandæ usum esse necessarium. CHRISTUS docuit, omnes omnium præceptorum virtutes charitate unâ comprehendi: MOSES, decem mandata duarum

arum tabularum, *Levitica* autem innumera proposuit. Uterque divinæ voluntatis interpres: hic servus, servili magis imbecillitati debuit servire; ille Filius, adoptionis spiritum aperire & respicere.

(5) Virtus, in numero Singulari & absolute considerata, nimis confusa intellectui nostro videtur, difficiliusque ita & tardius singulas proprietates suas suggerit: numero plurali, & Singulariter divisa, nobis accommodatius atque utilius se offert; quam ob causam & tot agenda ægris mentibus præscripsit DEUS misericors, Prophetasque & Apostolos ad distincte docendum misit. Conf. sup. C. I. Aph. II. & III. Itaque est necessarium, ut infirmitati nostræ succurramus, virtutum diversarum vestigia sequamur in sacrâ Scripturâ, & secundum hanc explicantes atque excutientes intelligentiam nostram, videamus, quid cujusque proprium sit; ne, charitati studentes, obliviscamur justitiæ, nec, justitiæ memores, prudentiam deseramus, aut moderationem; vel etiam, ne, fortitudinem in agendo sectantes, negligamus alteram, quæ in patiando longè præstantior reperitur, juxta illud:

Fortior est, qui se, quam qui fortissima vincit

Mænia: nec virtus altius ire potest.

Virtus enim conditur variis modis, tanquam cibus quidam necessarius, nec tantum melle, sed etiam pipere; & ita reperitur utilis. MACARIUS Hom. XVI. Præterea nil certius, quam IACOBI dictum c. III, 2. *In multis labimur omnes*. Quidni ergo de multis officiis firmus solliciti, ne quid omittendo, vel committendo, secus agamus? Hac enim mente PAULUS, *Philipp.* IV, 9. ut pax custodiatur, obvias quasque virtutis laudisque partes in animo frequentare jubet. Conf. sup. C. I. Aph. II. N. 2. *Accedit, quod, quò impuniùs hodie graf-*

tantur vitia, & quo infidiosius sub honesti nomine occultantur; (conf. sup. C. I. Aph. I. N. 6. it. GREGORIUS M. *Expos. Moral. in Job. I. III. c. XIX.* atque ex Ethnicis HORAT. Satyr. III.) eò majore & circumspiciore sollicitudine opus, virtutesque omni modo ad vivum refecandæ sunt: quemadmodum argenti atque auri dignitas exploratur. Atqui certè, (Sap. VII, 9.)

Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.

(6) Cæterum quantacunque nobis sit imposita necessitas de variis cogitandi virtutibus, hanc longo tamen post se intervallo relinquit ista, de qua DOMINUS testatur Luc. X, 42. *UNUM EST NECESSARIUM.* Nisi etenim nos, divisi & quasi distracti in varias, semper ad unam, ut scaturiginem, memoriâ strenuâ recurramus, ex qua reficiamur & quasi redintegremur videlicet; nunquam erimus pares tot spiritibus adversariis, qui machinantur nihil impensius, quam ut, tanquam fluvium extra ripas, diffuamus, & discurramus κατ' ἀνθρώπων. I. Cor. III, 3. Curandum ergo, ut ne inaniter multiplices officiorum notiones sectemur, ne totidem turbati quasi legibus, experiamur eò minus, quodnam illud sit bonum, quod verum, quodque unum necessarium prædicatur. Spectat huc querela CHRISTI Matth. XV. & Marc. VII. de humanis traditionibus; & LUTHERI, de iisdem sui temporis, *Comment. in Ep. ad Galat.* sub finem: *Res publica quanto paucioribus legibus administratur, tanto felicior est. At Ecclesiastica nostra, unica lege charitatis instituta, ut esset una omnium felicissima, quanto furore omnipotentis Dei, pro unâ illâ extinctâ, nubes, syloas, maria legum sustinet, ut etiam titulos earum vix sufficiens edificere!* Recordatio autem virtutis verè unius, defixæ altissimis simplicitatis radicibus in IESU CHRISTO 2. Cor. XI, 3. habet tantam utilitatis sanctissimæ uberta-

ta-

tatem, ut redundet pariter aquâ vivâ in quoslibet virtutum rivulos, quotiescunque ipsa spiritu fidei confirmatur. Eph. VI, 10. Hæc rapit, ducit, colligit omnia, in conspectum Dei, quippe unius *Summi Boni*, ut coram Ipso dilucidius, quam res in sole, dignoscantur. Ioh. III, 20, 21. Eph. V, 13, 14. 17. Conf. MACAR. Hom. XXXI. Neque enim ista officiis, sed finibus discerni malum a bono; (conf. AUGUSTIN. cont. Julian. I. IV. c. III.) & quidem, quatenus hi cum unico illo arctissime uniti sunt. Nempe, ad vitandum ζῆλον ἀζῆλον, in agnoscendo CHRISTO & PATRE per SPIRITUM S. laborat circa omnia. Ioh. XVI, 3, 9, 10, 11, 13, 14, 15. Hic finis est *thesaurus cordis*: & virtus ipsa est *oculus*, totius corporis, universorumque officiorum certissima *lucerna*; quæ quò simplicior, eò magis dilucescit totum corpus, seu quicquid, ac quomodo, agendum, vel patiendum, vel omittendum fuerit. Matth. VI, 21, 22. Quid verò, si oculus animi tui non ita simplex erga Deum, an nihilominus actionum tuarum corpus lucidum erit per multas virtutes apparentes? nihil profectò minus. Acie mentis haud illuminatâ, sed *malâ* in rerum usu, nihil non erit *tenebricosum*: si ergo *lumen, quod in te est, tenebra, quanta functionum tenebra* tuarum! Quapropter, si unam virtutem verè possides amasque, hoc unum in consultationem veniet maxime, ut Deo fruaris totus, & tecum alii. Deus verò, *qui dixit, ut ex tenebris lux luceret*, magis magisque *accendet lucem in corde tuo ad collustrandam cognitionem gloriæ suæ, quæ in facie IESU CHRISTI est*: tumque *habebis hunc thesaurum fidelibus quidem in vasis*, at eum in finem, ut *potentia seu virtutis tuæ excellentia sit manifestò ipsius Dei, non ex te ipso*. 2. Cor. IV, 7. Sin plurimis virtutibus inter homines fulgere videaris, quæ ex simplici eo fonte non deriventur, quid erunt coram Deo, nisi

turpitudine tua? Is non iudicabit te fallace oculo, sed oculo suo simplice propalam ponet in medio per versam cordis tui caliginem, nec iudicii, crede, illius lucem effugies. Rom. II, 3. Tanta est necessitas unius fundamenti, in spiritu ac veritate fundandi atque firmandi! Specimina virtutis, non dissoluta, sed juxta S. PETRI ductum ex ipsa intimo nexu manantia, cui non adsunt, cæcus est; *μωρανδζων*, oblivionem nactus veterum peccatorum. 2. Pet. I, 5, 6, 7. 9. Tantummodo spiritualis homo omnia dijudicat. 1. Cor. II, 15.

Huic soli virtus, animusque in pectore præsens!

Ecquis ille, homo spiritualis? nimirum, interpretante Apostolo, mentem Christi, h. e. veram virtutem, habens tenensque. Quomodo talis verò dijudicat omnia? quia unctionem accepit ab Eo, qui sanctus sanctorum, cui cibus erat voluntas Patris cœlestis. 1. Ioh. II, 27. Ioh. IV, 34. Istæ intima unctionis conglutinatio, inter Christum & Christi membrum, præsertim si inveterata, annon virtutem effecerit, quæ talem habeat vim, ut, si quid divinæ voluntati congruens, facillimè agnoscat, si quid verò ab eâ diffidens, aversetur? Quam quidem facultatem non esse in iis, qui varias virtutes simulant modo, & posse loqui de iis, satis habent, quid mirum? B. LUTHERUS *Comment. in Epist. ad Galat. c. III.* Virtus est, non solum posse loqui de regno Dei, sed etiam re ipsa ostendere, quod Deus sit efficax per Spiritum suum in nobis. Et circa finem Epistolæ: Nova creatura, qua reparatur imago Dei, non fit fucis aut simulatione ullorum operum externorum; sed per Christum ad imaginem Dei in iustitia & sanctitate veritatis creatur. Opera cum fiunt, novam quidem speciem afferunt, qua mundus & caro capiuntur, sed non novam creaturam. Cor enim manet impium, sicut antea, plenum contemptu Dei, infidelitate &c. Ideo nova creatura est opus Spiritus Sancti, qui fide purifi-

cat

cat cor, & efficit timorem Dei, charitatem, castitatem &c. ac donat virtutem domandæ carnis, & fugiendæ iustitia & sapientia mundi &c. Hic non est fucus, aut tantum nova externa species, sed res ipsa geritur. Revera sensus alius & aliud iudicium, nempe spirituale, nascitur, quod ea, quæ prius magnificis, post abominatur. -- Nam ubi cor novam lucem, novum iudicium & novos motus per Evangelium concipit, fit, ut externi quoque sensus innoventur. Aures enim verbum Dei, non amplius traditiones & somnia humana, gestiunt audire. Os & lingua non sua opera, iustitias & regulam jaclant, sed solam misericordiam Dei in Christo exhibitam cum gaudio prædicant &c. Hæ sunt mutationes, ut sic dicam, non verbales, sed recales, quæ afferunt novam mentem, voluntatem, novos sensus & actiones etiam carnis: ut oculi, aures, os & lingua, non solum aliter, quàm antè, videant, audiant, & loquantur; sed, ut ipsa mens etiam aliud probeat & sequatur.

(7) Quod superest, tametsi est verissimum, quod AUGUSTINUS tradidit sup. C. I. Aph. I. N. 6. virtutem, quæ non radices habeat altiores in ipso Deo, tanquam Bono Summo, sed sine vera pietate sit, gloriæ humanæ serviens, nequaquam sanctorum exiguis imitiis comparandam; ideoque multò etiam magis hæc mereri laudem virtutis veræ, si intelligantur de prima Fidei victoria: 1. Ioh. V, 4. est tamen magnopere providendum, ne in animum inducamus, intra hujusmodi initia posse virtutem consistere & commorari. LUTHERUS loc. cit. ad ea PAULI: Quotquot secundum hanc regulam incedunt, pax super illos & misericordia: Hoc adjecti quasi Epiphonema, inquit. Hæc unica & vera REGULA est, quæ incedere debemus, nempe NOVA CREATURA. Nova creatura, neque circumcisio, neque præputium est; sed, novus homo, ad imaginem Dei creatus in iustitia & sanctitate veritatis. Qui intus in spiritu iustus, & foris sanctus & mundus est in carne. Discimus hic ex

PAULO & LUTHERO, quòd nova creatura, seu novus homo, ipsaque adeò virtus in spiritu, sit unica regula vera & viva, qua, in qua, & secundum quam debemus *INCEDERE*: nullo quidem modo *opponenda* illa norma verbi Dei, verum utique tota ex hoc prognata, ac *subordinata* eidem prorsus. Conf. sup. C. I. Aph. I. N. 1. 4. & C. III. V. 1. 3, 4, 6. Quo pacto enim naturalis vita secum fert *institum principium* (tam *normativum*, quam *effectivum*) quorumvis primorum motuum & actionum; id quod sine omni dubio in animalibus, rationis expertibus, perspicitur: sic, longè quidem eminentius, renati sunt Dei *ἑωίνηα*, in CHRISTO IESU creati super operibus bonis, quibus *patrands preparavit eos ipse Deus, ut in iis ambulent*. Eph. II, 10. Quod ipsum argumenti Paulini robur est Gal. V, 25. *Si vivimus Spiritu, Spiritu etiam ambulemus*. Ubicunque ergò viget virtutis indoles, tranquillo in pacis folio sentitur ipsa actuosissima eò, ut animum fide purget à novis sordibus, & provehat simul in plenioram Gratiae mensuram. Hinc B. GERHARDUS *Meditat. Sacr.* XXVIII. inter pia Veterum apophthegmata & sequens proponit: *In via Domini aut proficimus, aut defcimus: singulis ergò diebus vitam tuam examina, an in pietatis studio proficias aut deficias. STARE IN VIA DOMINI, EST RETROGREDI. Non ergò te deletet, in cursu pietatis stare; studeas autem semper, in via Domini AMBULARE*. Conf. MACARIUS de *Custodia cordis*. c. X. XI. Neque aliud, de quo legitur I. Cor. X, 12. *Qui sibi videtur stare, videto, ne cadat!* Ex mente Apostolicà nemo quidem, nisi in virtute, stare existimandus: atqui corrigitur hoc loco talis, qui stare sibi adhuc videatur, sed non stet sine proximo cadendi periculo. Hujusmodi *stantem* PAULUS commonefaciens, negligentiae cujusdam coarguit; ex qua sibi praesidens fit

fit factus, & aptior ad depositum perdendum, quam ad pergendum in proposito. Quisquis igitur, in CHRISTO Gratiam adeptus, decreverit, *Necessario uni strenuè adhærere*, in his tribus elaborabit potissimum. (I) Suam semper noscat infirmitatem, virtutis sanitati oppositam, oriundam à *fraude peccati originalis*; Hebr. III, 13. & quidem, vel ex culpà *neglectarum* precum, in nomine CHRISTI ardentè faciendarum, meditationumque Biblicarum, & excubiarum spiritualium; conf. MACAR. de *Oratione*: & de *Custodia cordis* c. VIII. it. Homil. XIX. & XL. &c. vel, ex *inordinata* cupiditatis culpà, sub formà arrogantiae, suspicionis, impatientiae, intemperantiae: acremque se & defectuum suorum, & bonorum malorumque cordis motuum, praestet judicem, nec ullo quidem modo indulgeat suae pravitati; secundum vetus axioma: *Hoc solum virtuti adjeceris, quod propriae voluntati subtraxeris!* (conferatur etiam atque etiam B. I. ARNDTIUS de *Vero Christian.* I. II. c. VI.) quod tamen dictum non Ethnicè, sed Evangelicè intelligendum, ut idem fiat cum Paulino Rom. V, 20. *Ubi abundavit peccatum, ad malum propriae voluntatis detestandum; superabundavit gratia.* (II.) Gratiam ex Evangelio semper denuò confirmet, ita ut unionis cum Deo in CHRISTO IESU, atque amoris Dei gustus, occasione cujusvis miseriae humanae ac divinae misericordiae, ne minuatur, verum augetur, è Scripturae, & adoptionis in conscientia, testimoniis. I. Ioh. V, 9, 10. Nihil enim fructuosius illo DAVIDIS Ps. CXIX, 32. *Adhæsi testimoniis Tuis: IEHOVAH, non pudefacies me. Viam praeceptorum Tuorum curram, quia latum facis cor meum.* Legatur iterum iterumque locus jam laudatus Arndtianus! (III.) Sciens me-

meminerit semper; detrimentum capere virtutem, omne quidem ex lapsu in peccatum, vel *lethale*, vel *veniale*; nullum verò ex fortunæ externæ, aut tentationis spiritualis, scienter superandæ, casu; neque hoc ipso veræ sapientiæ cursum impediri. Sciendum quippe: ut *lethale* extinguit Gratiam, sic *venialia* ipsam imminuere, obscurare, & si increbrescant, minitari quoddam imminens atrociter labendi periculum. Utrumque illustratum videmus apud GREGORIUM. *Dialogorum* lib. III. primum c. XXII. de illo, qui per lapsum *proæreticum* amisit donum etiam *miraculosum*; & alterum c. XXIII. de altero, qui propter *minus voluntarium* peccatum eius, cujus fide liberatus *demonio*, eodem hoc correptus, mox tamen solutus rursus est, quum iste in Christo se instaurasset: malum enim, in *obsesso* recrudescens, liberatori erat documento, verbis licentiùs à se prolatis gratiam læsam esse, ex qua antea liberatio fuerat impetrata. De eo, quòd calamitates per se non obsint virtuti, exultat quoque Ethnicorum Orator, pro *Roscio*: *Virtus in tempestate sævâ quiescit, & luccet in tenebris, & pulsa loco manet tamen, & hæret in patriâ, splendētque per se semper, nec alienis sordibus obsolescit.* Notum & illud:

Quisquis enim duros casus virtutis amore

Vicerit, ille sibi laudēque decūsque parabit.

Gravissimè AUGUSTINUS *de Civitate Dei* l. I. c. XXII. *Mens deprehenditur infirma, que ferre non potest, vel duram sui corporis servitutem, vel stultam vulgi opinionem. Majorque animus meritò dicendus est, qui vitam ærumnosam magis potest ferre, quàm fugere; & humanum iudicium maxime vulgare, quod plerumque caligine erroris involvitur, præ conscientia luce ac puritate,*

com-

contemnero. Et SAPIENTIA SAL. c. VII. 30. Lucem occultæ quidem nox: sapientia verò non pravalet malitia scilicet neque humana, neque Diabolica.

VI.

Unum ad hæc non prætermittendum, quòd precum pars haud minima versari debeat in eo, ne in virtute patrandâ conscientia nostræ τὸ θεῶν illud desit, quo milites Christi excitantur in *Vocationibus* suis ad voluntatem DOMINI certam animo firmo agnoscendam, promptēque & tempestivè exsequendam. Conf. sup. C. I. Aph. I. N. 2. Aph. II. N. 1. Hujusmodi erat studium, quod *Deus dederat in cor TITI* erga Corinthios, tantopere laudatum à Paulo 2. Cor. VIII, 16, 17. quòque EPAPHRA in precationibus *semper* inflammabatur, ad certandum pro *Colossensibus*. Col. IV, 12. Quale χάρισμα tam arduum est, ut totus id impedire Satanus laborer, propterea que ipsi Apostoli ad preces confugiant, à se aliisque ad DEUM faciendas, tam pro se, quàm pro aliis; nempe, ut ipsos dignetur istâ vocatione *Deus noster, & compleat omnem bonitatis gratuitam benevolentiam, & OPUS FIDEI IN POTENTIA*: 2. Thessal. I, II. quam eximiam descriptionem ex eò præsertim *charismate* virtus accipit, testante v. 12. Conf. Rom. XV. 18, 22, 30, 31, 32. 1. Thess. II, 18. Ephes. VI. 18, 19. Coloss. IV, 2, 3, 4. Hebr. XII, 12, 13.

(2) Nec tantum adversus culpam *defectus*, verum etiam contra *temeritatis* culpam orandum est, ne vel hujus vel ejus quidquam contrahatur; sed spiritus potentia, charitatis, & moderationis, ut intra nos purget ab originalis peccati labe consilia, quorum auctor

K

ipse

ipse fuerit. Temeritatis exempla sunt Num. XIV, 40. 2. Reg. XXIV, 10. 1. Maccab. V, 62. Act. XIX, 13.

(3) Quam latè pateat doctrina ista de dono Dei excitante in *Vocationibus*, privatis & publicis; APOLOG. Aug. Confess. pulchrè ostendit p. 95, 96. item PHILIPP. MELANCHTHON in Loc. Th. de *caussa peccati* &c. LUTHERUS Tom. I. Jen. Lat. f. 532. Disput. de *fide iustif. & miracul.* a. MDXLIII. habità, circa hoc argumentum observat *analogiam concursus Dei*, in *Natura & Gratià*, thesibus sequentibus.

Fidem, qua publica utilitatis, similem esse dicere motibus illis, quibus heroici homines excitantur.

Neesse est, heroicos viros fiducia quadam singulari excitari, si quid magnam & memorabile sunt facturi.

Neque enim Therista faceret, qua Hector vel Achilles fecerunt, etiamsi vires & sapientiam eorum haberet.

Multis non desunt vires & sapientia, qui tamen afflatu illo, seu fiducia animi carent, & nihil faciunt.

Sic Deus suscitavit spiritum Regum Medorum (ait Prophe- ta) contra Babylonem.

Sic Naaman Syrus, adhuc idololatra, Deo excitante & donante, salutaris est Syria.

Etiã in Gentibus ingratis (DEUS) dispersit semper excellentia dona, & miraculis similia.

Quantò magis populo suo, tam per pios, quàm per impios, magna facere & donare potest!

Igitur divisiones gratiarum, ministeriorum, operationum, gratuita & publica dona sunt, quibus Ecclesie utilitati servitur.

Fr-

Fides Christi, donum est unicuique proprium, in quo vivit. Rom. I.

VII.

Quæ quidem, hætenus de Ufu adnotata, si observentur præstenturque fideliter usu ipso; tum nec erit, quod quis dubitet de Gratiã perseverandi in virtutis unius fundamento. Quicumque autem ejusmodi animo *Civitatis Dei* membrum existit, non aliter sapientiæ compotem se factum & mansurum sentiet, nisi, ut loquitur AUGUSTINUS, *IN AMORE DEI, USQUE AD CONTEMPTUM SUI.* conf. P. V. §. 3. Hoc non assequitur *Naturalis Theologia.* Hoc est, quod restituit *Theologia Revelata.* Hoc illud momentum, ex quo discimus, qua tandem ratione sapiens gloriatur, & non gloriatur. Utique non oportet nos gloriari, id est, nobis ipsis placere. Pf. CXV, 1. Rom. XV, 1. *Habent verò stantes gloriationem in CHRISTO IESU, quantum ad Deum.* ibid. v. 17. Itaque gloriantur; sed, de *potentia Christi, in infirmitatibus*; 2. Cor. IV, 7. Xll, 9. *in afflictionibus, super spe gloria Dei, ex dilectione Dei in corde effusa per Spiritum S. Rom. V, 2. 5.* sed ita, ut, intuentes abyssum tam miseriæ suæ, quàm diviniæ misericordiæ, hanc virtutis proprietatum optimam experiantur, qua nullius neque sanctitatis, neque prudentiæ, neque iustitiæ, neque fortitudinis, neque temperantiæ nomine gloriandum agnoscant; veruntamen unice gloriantur de DOMINO, Pf. XLIV, 9. quod *Ipsè faciat misericordiam, iudicium & iustitiam in terrâ.* Ier. LX, 23. conf. 1. Cor. I, 31. 2. Cor. X, 17. & sup. C. II. Aph.

V. N. 3.

GLORIA SOLI DEO,
Qui nihil diligit, nisi contubernalem
Sapientiæ! Sap. VII, 28.

I. N. J. C.

PROGRAMMA INAUGURALE,
RECTORE REGIÆ FRIDERICIANÆ MAGNI-
FICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

**DN. FRIDERICO WIL-
HELMO,**

REGNI BORUSSICI ET ELECTORATUS BRANDENBUR-
GICI HÆREDE &c. &c. &c.

EX COLLEGII THEOLOGICI DECRETO,
Ejusdem h. t. DECANUS

JOACH. JUSTUS BREITHAUPT,
S. TH. D. P. P. SEM. THEOL. DIRECT.

Confil. Consiſt. Duc. Magdeb. &c.

Ad CONCIONEM DOCIMASTICAM in Æde Schola-
stica cras hor. IX. habendam,

Nec non

AD DISPUTATIONEM INAUGURALEM
Proxime in Auditorio Academ. ſuſtinendam,

A

VIRO PLURIMUM REVERENDO ATQVE AMPLISSIMO,

DN. FERDINANDO HELFRICO *Nichtscheid*

Vocato Præpoſito, Inſpectore & Paſtore Prim.

Colon. ad Spream.

AUDITORES OMNIUM ORDINUM
ſolemniter invitatur.

P. P. d. XI. Octobr. a. MDCCIV.

HALÆ, Typis Orphanotrophii.

Rem Christianam retro sublapsam esse admodum, ita socordes sunt multi, ut negent; multi fatentur, sed parum scite, vnicam mali rationem in vita & moribus statuentes. Vis autem Christiani officii sita omnis est in agnitione Domini nostri JESU Christi, quæ si penes hominem a Spiritu S. accensa ac viuide aucta resideat, externa opera non possunt mala esse; sin talia sint, neque eam possideri, satis produnt. Tam certa est veritatis diuinæ sanctitas, ut, qui cupiditatibus agantur, licet semper didicerint, eo tamen in statu ad veritatis agnitionem venire possint nunquam. 2. Tim. III, 6, 7. Quod cum docet Apostolus, testatur sane simul, vim pietatis haberi non aliter posse, quam recepta ac custodita Spiritus Sancti efficacitate; qua haud manente, nec vitæ nec doctrinæ, ut optima videatur, integritatem, nec verum quidquam vtriusque, nisi quandam *μὲν φωνήν*, formam inanem, superesse. ibid. v. 5. Atque hoc vsque adeo exploratum habuit Paulus idem, ut, apud quos sub nomine Christiano cognitionis damnum notaret, eosdem affectus prauis, vnde illud oriretur, soleret arguere, tanquam fontis malorum omnium. Gal. VI, 12.

Ita ergo & hodiernum fieri, obseruamus: sequi defectus in doctrina, vel in docendi modo, variisque sentiendi & loquendi rationibus, vbi anima ad docentem Christi spiritum non ipsa perducta, sed humanis suis conceptibus verbo Dei abusa est.

Exem-

☉ o ☉

Exemplum insigne suppeditat *Articulus de Incrementis Gratia & Renouationis Gradibus*, qui in tota Scriptura, Apostolica præsertim, lucem diffundit clarissimam; in his autem postremis temporibus tantopere obscuratur, ut pauci ipsius Theologiæ cultorum de illo digne cogitent, plurimi vero pulcherrimam *gratia & gloria analogiam*, quæ in eum admirandis viis confluit, aut turpiter ignorent, aut negent impie, aut nemini in semet ipso obseruatu necessariam, temere arbitrentur. Tantum vero vnde malum? Quando nempe non denuo vere ex spiritu Verbi renascuntur, hinc existit, ut nec adolescere, nec augeri, nec coronari desiderent; verum, quæ huc pertineant, reformident tanquam aliena: quemadmodum grauiter ægotantes, ab iis, quæ sanis omnium dulcissima sunt, abhorrere solent penitus. Contra, qui geniti ex Spiritu spiritus, ut modo nati infantes, *ultra appetunt lac Euangelii, quo ratio vere sincera efficitur, eapropter, UT IN EO ACCRESCANT: siquidem gustarunt, quam bonus sit Dominus.* 1. Pet. II, 2, 3. Itaque hæc est ipsa regenerationis indoles, ut ejus participes facti, quamdiu eandem haud perderint, non possint equidem, quin ad incrementa perpetuo aspirent. *SCIENTES* etiam, ac minime immemores, *laborem suum non esse inanem in Domino*, sed victoriam multiplicem manere multitudinem præmiorum vberimam; hac itidem spe inflammantur, ut maneat *firmi atque immoti, abundantes in opere DOMINI semper.* 1. Cor. XV, 58. Utrinque igitur, siue naturam nouam, acceptam ex Deo, fideliter sequantur, siue animo emendato plenissimam gratiæ mercedem propositam seruent; toti in eo sint, totamque in hoc vno appetitionem, curam, operamque ac studium exerceant, necesse est, ut accessionibus *spiritualibus* potiantur, vtantur & fruantur, magis magisque sine intermissione vlla. Immo vero & deficit, qui

☼ ○ ☼

qui non proficit: vt notum prouerbum, si de aliis rebus, multo magis de iis, quæ regni Dei sunt, verissime habet. Hæc est natura, hæc viua spes, hæc ipsa vita renatorum! Quapropter omnia omnino ista & similia argumento esse patet, qui in flagrante isthac materia frigide agant, reddantque dubia, vel vt minus necessaria perstringant, quæ mentem regeneratam in vnione cum deo tam efficaciter fouere atque excitare possunt ac debent, eos suam aliorumque salutem nimis negligere, & incurrere in errores, quibuscum Fidei ac Charitatis stare fundamentum nequeat.

Ceterum non parum interest, vt, quomodo Gratia accessiones fiant, quomodo curentur recte, vel impediuntur, & in quo maxime incrementorum versetur ratio, quibus & Christianus & Theologus recte intelligat. Qua de re vt alibi vberius agitur, ita nunc communico BERNHARDI interpretationem *super Cantic. serm. XXVII. Necesse est, animam crescere ac dilatari, vt sit capax Dei. Porro latitudo ejus, dilectio ejus. Nam & anima minime, cum sit spiritus, corpoream recipit quantitatem, tamen confert illi gratia, quod negatum est a natura. Crescit quidem & extenditur: sed spiritualiter. CRESCIT NON IN SUBSTANTIA, SED IN VIRTUTE: crescit & in gloria. Crescit denique & proficit in virum perfectum; in mensuram ætatis plenitudinis Christi: crescit etiam in templum sanctum in Domino. Ergo quantitas cuiuscunque animæ æstimetur de mensura charitatis, quam habet; vt, verbi gratia, quæ multum habet charitatis, magna est, quæ parum, parua: quæ vero nihil, nihil.* Circa quæ verba est animaduertendum, loqui Patrem de charitate dei, quam sentiunt fideles per Spiritum S. diffusam in suis cordibus, quamque Paulus omnium virtutum scaturiginem monstrat. Rom. V, 5. Nec minus attendendum venit, partem hanc facillimam *positiuam* non excludere alteram *priuatiuam* difficiliorem, quæ semper istam antecedit. Pulchre commentatur de vtraque

☼ ○ ☼

que Abbatis Nesterotis prima collatio apud Johannem CASSIANUM, sic habens: *Sciendum est, duplici nobis laboris intentione sudandum, tam in expellendis vitiis, quam in virtutibus acquirendis. Et hoc non nostra capimus coniectura, sed illius sententia perdocemur, qui solus opificii sui vires rationemque cognoscit. Ecce, inquit, constitui te hodie super gentes, & super regna; vt euellas & destruas, & disperdas, & dissipes, & adifices, & plantes. In expulsionem enim noxiarum rerum quatuor esse necessaria designauit, id est, euellere, destruere, disperdere & dissipare. In perficiendis vero virtutibus, & his, quæ ad iustitiam pertinent, acquirendis, edificare tantummodo atque plantare. Vnde liquido patet, difficilius conuelli atque eradicari inolitas corporis atque animæ passionnes, quam spirituales exstrui plantarique virtutes.* Pluribus vero hanc rem patefacturus est *Inaugurali Disputatione*, DE INCREMENTIS IN BONO ET IM MALO, Vir plurimum Reuerendus, atque Ampilissimus, dn. FERDINANDUS HELFRICUS LICHTSCHEID, vocatus Præpositus, Inspector & Pastor. Prim. Colon. ad Spream: de cuius Vita vt more solenni constet, ipsum recensentem habemus.

Natus 1661. ^{22. A. N.}_{12. A. V.} Nouembr. in Austria, Würmla, arce pagoque dnn. Baronum de KORNFEIL, honestis parentibus, ANDREA LICHTSCHEID, hujus & reliquarum terrarum Dnn. de Kornnfeil Quæstore, & Matre, REGINA, nata PASSAUE-RIA. A patre ante natiuitatem meam Deo dicatus, studiis Theologicis & Ecclesiæ seruitiis, ex ipsius intentione, meaque propria inclinatione admouendus eram. Infans 3. ann. exul ob Relig. Luth. professionem cum parentibus factus, Ratisbonam (vbi in itinere illapsus Danubii aquis diuinitus ereptus sum) delatus, prima literarum & Catechismi rudimenta ibidem didici, peculiari Dn. Matthiæ FRENZELII, Syndici

):(3 Ra-

Ratisb. fauore adjutus, qui filii loco patriæ jam orbem me habuit. Puer dein per Austriam patriam, *Sempronium*, Hungariæ urbem, ad scholam adductus, cum Dn. Barone de Kornfeil, minimo natu, educatus sum aliquot annis; donec scholis templisque ademptis contigit, vt ego post alterum exilium *Vratislaniam*, Silesiæ metropolin, a Dn. *KARGIO* Cantore, in Templum Elisabeth. ob musicæ peritiam vocisque puritatem vocatus, Gymnasium Elisabethanum plures per annos frequentarem. Viros meritissimos, Dn. D. *ACOLUTHUM*, Pastor. Prim. in Theol. Polem. Dn. M. *FRIDERICI*, Ecclesiasten in Theol. Posit. & Lingu. Hebr. Dn. *Eliam THOMÆ*, Rectorem, in Phys. Metaph. &c. Dn. *GEBHARDI*, Correct. in Pilolog. & stylo, Dn. M. Mart. *HANKIUM*, in Philos. mor. & Histor. Dn. *Christ. GRYPHIUM*, in Græcis &c. ibi docentes audiui; paternum imprimis fauorem expertus Dn. *HANKII* & *GRYPHII*, vtriusque adhuc in viuis, qui, duorum Gymnasiorum Rectores, intimo accessu in domos & bibliothecas suas concessio, studia mea promouerunt. Hinc 1681. *Viennam* Austriæ repetens, hinc ab amicis fauoribusque Mathesin, Opticam &c. addidici. Jenam deinde, paulo ante obsidionem Turcicam Vienn. proficiscens; audiui B. Dn. *BECHMANNUM* S. Theol. Doct. publice legentem in Theologicis, in Mathematicis vero celeberr. *WEIGELIUM*, qui pariter me filii nomine dignatus est. Scriptis delectatus in primis B. *MUSÆI*, in hæc cum cura incubui, coniungens B. *DANHAUERI* æstimatissimos labores, *HULSEMANNI* quoque & *SCHERZERI*, nec non libros optimorum Virorum, Mart. *CHEMNITII* & Joh. *GERHARDI*. Dn. D. *SPENERI* etiam libello insigni, *Von der allgemeinen Gottes Gelahrtheit* / excitatus, ἀλήθειαν, quæ est κατ' ἐυσέβειαν, studiosus Theol. cœpi quærere. Mox ob bellum Turcicum omnibus subsidiis domesticis destitutus, suppellectilem librariam hæcenus collectam, do-

domumque transmissam, cum aliis ibidem relictis bonis, omnino perdidit. Academia relicta *Cizam* a Patrono summo ob curam filii vocatus, atque hic innotescens, primum 1687. ad munus sacrum Pastoris in *Krötschau*, a Reuer. Capitulo Zizensi, postea 1689. ad Templum primarium urbis Michaelitanum a Reuerendiss. & Sereniss. Principe *MAURITIO WILHELMO*, Postulato Administr. Naumburg. & Duce Saxon. Domino meo sine vlla intermissione clementissimo, nihil tale cogitans, neque id vilo modo quærens, vocatus sum. Deus autem me non solum cœtus exemplar in doctrina, sed & in multis afflictionibus & patientia fieri volens, tam grauibus & pertinacibus doloribus Theologiam crucis mihi inculcauit, vt pluries beatam analysin ex officio, ex conjugio, ex mundo, exspectauerim, rarissimo jam caractere in aperto thorace notatus, quo succi nutriticii quantitas non exigua quotidie effluit. Casum dissertatione publica Dn. D. *HOFMANNUS*, Coniliar. Reg. Med. & Phys. Prof. meritissimus, delineauit. Scripta publica huc vsque a me sunt edita sequentia: De Jure vocationis ministrorum Ecclesiæ per nuptiarum adjectionem. An. 1696. in 8. Confinium veri & falsi circa amorem purum. 1699. in 8. Interesse veritatis in causa amoris puri. 1699. in 8. *Christliche Gedanken vom Büchl. Ewiges Evangel.* 1699. in 8. *Keine Absicht auff die Seeligkeit* 1701. in 8. *Gründliche und bescheidene Untersuchung vom Gnaden-termin.* 1702. in 4. *Wahre Friedens-Mittel im Streit vom Gnaden-termin.* 1703. in 4. *Sendschreiben an Hn. D. Rechenberg / an Hn. Honstäd / Sen. Lub. an Hn. D. Fecht / an Hn. D. Jttig / in 4. Predigt vom Recht des Sabbath / 1703 in 4.* Nunc vltra omnem spem meam me iterum ex quieto vitæ genere, gratiosissima Principis mei indulgentia hæcenus constantissime concessio, ad functionē grauiorem, ex cruce ad lucē vocat Optimus Pater Cœlestis. Ipse ergo vires collaturus est,

est, postquam elegit debilem, quique in nulla re, nisi in cruce
domini nostri JESU CHRISTI gloriari desiderat; per quem
mundus mihi crucifixus est, & ego mundo.

Nimirum, DEO dirigente, a *Potentissimo RE-*
GE Borussiae, domino nostro longe clementis-
simo, vocatus est dignissimus vir *Præpositus & Inspector Ecclesia-*
sticus, nec non a *Senatu Coloniensi ad Spream Pastor primarius*.
Quamobrem ut in reliquis, ita & hic diuinæ voluntati se pla-
ne submitit, jubentibusque Patronis in hoc etiam negotio est
obsecutus, ut eruditionis atque integritatis Theologicæ testimo-
nium publicum sibi impertiri pateretur. Admissus propter-
ea in Uniuersitate FRIDERICIANA nostro a Collegio, ta-
lem se facile probauit, qualem ipsum experta dudum est Ec-
clesia Euangelica. Nec minus ex *Cursoriis lectionibus*, quas
publice ex *Facultatis* decreto his diebus habuit, de *Systoichia um-*
brarum legis cum veris antitypis, in Gal. IV, 21-27. rara ejus do-
ctrina, elegante ac pio cum iudicio conjuncta, ab audientibus
justissimum applausum reportauit. Nunc de *speciminibus*
publice adhuc edendis superest, ut cras *Domin. p. F. Trin. XXI.*
Concio accedat hor. antemerid. IX. in *Æde Scholastica*, ac dein-
de disputatio illa solennis, de INCREMENTIS IN BONO
ET IN MALO, exquisitè conscripta. Ad quem utrumque
actum Academicum, consentiente Magnifico Prorectore,
Proceres omnium Ordinum, Professores Ciuesque Acade-
micos, Illustrissimos, Illustres, Amplissimos ac Nobilissimos,
officiosissime atque amantissime inuito, Summi Numinis
auxilium ad omnia implorans etiam atque etiam.

P. P. in Acad. Regia Fridericiana

d. XI. Octobr. A. MDCCIV.

COLUMBIA UNIVERSITY

0025986554